NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

POLITICA, LITERATURA, ŞTIINŢA ŞI ARTA

ABONAMENTUL:
In România un an . . . . . 10 lei
„ şease luni . . . . . 6 „
In toate ţările uniunei poştale un an 12 „
„ „ „ „ şease luni 7 „

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
Bulevardul Ferdinand, 55. — Bucureşti

APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

DIRECTOR:
C. RĂDULESCU-MOTRU
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI

UN NUMĂR:
25 Bani

Se găseşte cu numărul la principalele librării şi la depozitari de ziare din ţară

Preţul anunţurilor pe ultima pagină 1/8 pagină: 10 lei.

No. 13. DUMINICĂ 4 IANUARIE 1909 Vol. 5.

SUMARUL:

NOUTĂŢI:

Opinia publică în Serbia: Discursul d-lui Dr. Milovan Milovanovitch, ministrul de externe al regatului sârb.—Premiile fundaţiunei Nobel.— Autorii români în traducere germană. — Votul obligatoriu în Austria. — Jubileul lui „British Museum“ din Londra.—Săpături în Egipt.

ŞTIINŢE SOCIALE:

N. ZAHARIA. *Opinia publică.*
STANISLAS CIHOSKI. *Legitimitatea statisticei.*

PAGINI UITATE:

B. ŞT.. DELAVRANCEA, AL. MARGHILOMAN } *Asupra partidelor istorice la noi.*

LITERATURĂ:

TH. D. SPERANŢIA. *Lumea ţinţarilor.*
ROBERTO BRACCO. *Două scrisori.*

NOTE ŞI DISCUŢIUNI:

GR. PATRICIU. *Delegaţii ministerului de instrucţie la examenul de capacitate dela şcoalele normale.*

NOUTĂŢI

Opinia publică în Serbia: Discursul d-lui Dr. Milovan Milovanovitch, ministrul de externe al regatului sârb.

In şedinţa Skupcinei dela 20 Decembrie, răspunzând interpelării adresate guvernului de către deputatul Ştefan Novakovitch ministrul de externe, d. Milovanovitch a rostit un interesant şi energic discurs.

Tonul discursului ministrului sârb a părut prea violent Austriei aşà că conflictul diplomatic ce se iscase inspirà serioase îngrijiri.

Expunând mai întâi situaţia creată Serbiei de către Austria, violând tratatul de Berlin prin anexarea Bosniei şi Herzegovinei, d. Milovanovitch arată într'un mod foarte documentat atitudinea Austriei şi pericolul continuu ce ea constitue pentru siguranţa şi liniştea Peninsulei Balcanice, prin politica ei cotropitoare.

Dăm în traducere, după *„La Question Serbe“* (No. 7 din 25 Decembrie 1908) cea mai puternică parte a discursului, care a atras atenţiunea diplomaţiei Europene, pe de o parte asupra atitudinei clare şi hotărîte ce îşi păstrează Serbia în conflictul cu Austria, iar pe de alta, asupra pătrunderei politice a ministrului Milovanovitch.

«Eu cred Domnilor, că ceia ce a adus pe Austria în Bosnia-Herzegovina a fost ideea de a face din ea un centru de rezistenţă în contra Rusiei. Atunci mai mult de cât ori când Europa se temea de o invazie a Rusiei în Peninsula Balcanică, şi voia, neavând destulă încredere în puterea Statelor Balcanice şi în hotărîrea lor de a-şi apărà independenţa, să pună alături de aceste state pe Austro-Ungaria ca păzitoare neadormită a Peninsulei Balcanice.

Această idee îmi pare a avea în ea însăşi hotărîrea că ocupaţiunea Bosniei-Herzegovinei de către Austro-Ungaria are şi trebue să aibă un caracter provizoriu (aprobări, aplause prelungite). Austro-Ungaria în această idee trebuià să steà în Peninsula Balcanică până ce s'ar fi creat condiţiuni care să garanteze că Peninsula Balcanică şi că Statele Balcanice pot să se apere fără ea (aprobări).

Toate aceste garanţii, Domnilor, sunt dobândite azi. Azi nu se mai pune la îndoială voinţa fermă, şi hotărîrea popoarelor Balcanice de a apărà până la cea din urmă extremitate libertatea şi independenţa lor (aprobări). Afară de acestea Domnilor, toată lumea e convinsă că puterea, de care se temeà şi în contra căreia voià să se apere Peninsula Balcanică, că Rusia, nu mai are în privinţa Balcanilor intenţiuni de cucerire nici directe nici indirecte. Politica rusească e azi limpede şi precisă. Rusia nu numai că nu caută pentru ea însăşi nici o cucerire teritorială, dar a dat asigurarea formală că nu pretinde pentru ea însăşi nici o sferă de interese, nici un privilegiu sau avantagiu particular în Peninsula Balcanică (aprobări).

Aşà dar, Domnilor, s'ar puteà spune că ceasul a sunat pentru ca Austria să declare misiunea sa în Balcani terminată. Inloc de aceasta însă, am avut proclamarea anexărei Bosniei şi Herzegovinei, declararea voinţei Austro-Ungariei de a se stabilì în mod permanent, de a stà pentru totdeauna în Peninsula Balcanică (Aprobări).

Cât de nenorocită, cât de fatală a fost ideia Tratatului de Berlin de a introduce Austro-Ungaria în Peninsula Balcanică reese limpede din consecinţele care se manifestă azi. Ce nevoie, ce raţiune ar puteà fi de a introduce în Peninsula Balcanică o putere străină, care n'are nimic comun cu popoarele balcanice, care nu poate căutà pe teritoriul Balcanilor decât satisfacerea ambiţiunilor sale şi a dorinţelor sale de cucerire? Ce raţiune ar puteà fi de a face aceasta tocmai în momentul când se goneşte din Peninsula Balcanică Rusia care aveà, ce e drept, vederi mai mult sau mai puţin hotărîte, după epoci, asupra Constantinopolului şi a strâmtorilor dar care e, cu toate acestea legată, cu Slavii din Balcani

prin sânge şi prin religie, şi care avea înscris în programul său naţional liberarea Slavilor dela Sud.

Ceea ce s'a dat ca motiv a ocupărei Bosniei şi Herzegovinei acum 30 de ani răsună azi, D-lor, ca o ironie amară. Se ziceà atunci că trebuia închisă uşa invaziunei ruseşti şi trebue deschisă misiunei civilizătoare a A.-Ungariei. Cu toate acestea, chiar această invaziune rusească a creat sau a ajutat a se creà dela 1812 la 1878 tot ceea ce există în Balcani. (Aprobări, aplauze). Ea a creat sau a *ajutat la crearea României*, a Greciei, a Serbiei şi a Bulgariei. (Aprobări). La frontiera rusească se află o ţară care nu e slavă, *România, şi Rusia a făcut-o liberă şi independentă* şi a rămas încă azi cea mai bună prietenă a sa. Din contră, această misiune civilizatoare austro-ungară a arătat la prima sa încercare intenţiunea Austro-Ungariei de a supune două provincii sârbeşti şi de a luà Serbiei şi Muntenegrului posibilitatea de a trăì independente şi libere. (Aprobări, aplauze).

Toţi prietenii libertăţei balcanice, toţi acei ce consideră ca bază a soluţiunei chestiunei balcanice principiul: «Balcanii, popoarele balcanice» nu mai pot stà la îndoială că Austro-Ungaria constitue singurul pericol ce ameninţă acest principiu şi această soluţiune. (Aprobări). Trebue închisă trecerea Austro-Ungariei către marea Egee şi nu se va puteà reuşì definitiv decât dacă Austro-Ungaria încetează de a fi un Stat balcanic. (Aprobări). Altfel, atâta vreme cât Austro-Ungaria rămâne un stat balcanic, ea va repsezentà prin forţa lucrurilor, fatalmente, şi chiar contra voinţei sale, un pericol pentru popoarele balcanice, şi în prima linie pentru vecinii săi imediaţi. (Aprobări). D-lor, programul naţional sârbesc, care este raţiunea de a fi a Serbiei şi a cărui operă e Serbia, vă e bine cunoscut tutulor şi n'am nevoe de a-l expune pe larg.

Declar dela acest loc, fără şovăire şi tocmai în calitatea mea de diriguitor responsabil al politicei noastre, că acest program naţional sârbesc în chestiunea care e pusă cere emanciparea Bosniei, într'o măsură cel puţin îndestulătoare pentru a puteà legà cum ar crede de cuviinţă, urmând simpatiile şi interesele sale, legături intime politice şi economice cu Serbia şi Muntenegru (aprobări, aplauze) Viaţa independentă a Serbiei şi a Muntenegrului trebue să se razime pe Bosnia şi Herzegovina. Fără relaţiuni politice şi economice libere cu Bosnia şi Herzegovina noi nu putem aveà o garanţie temeinică pentru viitorul nostru.

Programul naţional Sârb, D-lor, în conturele sale largi şi în liniile sale mari, de acord în aceasta cu interesele generale ale popoarelor balcanice şi interesele de echilibru european, consistă în a lăsà Bosnia şi Herzegovina lor înşile, pentru a puteà intrà într'o strânsă unire economică şi politică cu Serbiă şi Muntenegrul, cum cer propriile lor interese şi sentimentele lor naţionale, paralel cu interesele Serbiei şi a întregei naţiuni sârbe, a intereselor tutulor statelor şi popoarelor balcanice şi a intereselor de echilibru european (aprobări vii). In acest chip, independenţa a două state Sârbe, Serbia şi Muntenegru, vor fi asigurate şi se va dà satisfacţiune drepturilor naţionale atât a Bosniacilor şi Herţegovinenilor cât şi întregei naţiuni sârbeşti. In acest chip va fi creiat, sau mai bine, va fi desăvârşit sistemul de bariere ce trebuesc ridicate între Turcia şi marile puteri militare europene, din răsărit până în extremitatea apusană a Peninsulei Balcanice. In acest chip, chestiunea Orientului ar primì o soluţie dreaptă şi naturală şi peninsula balcanică ar devenì în sfârşit un element de pace europeană,

. . . . . .

Europa este încredinţată şi Europa nu ezită acum a recunoaşte că cererile noastre sunt îndreptăţite, izvorâte din sentimentul de solidaritate balcanică şi în perfectă armonie cu marele interese de echilibru european.

. . . . . .

Am convingerea că Serbia şi naţiunea sârbă nu trebuesc să fie fatal împinse la ostilitate şi la luptă până la exterminare contra Austriei. Serbia şi naţiunea sârbă în Balcani, şi în special în Bosnia Hertzegovina, ar puteà servì de trăsură de unire între Austria şi Peninsula Balcanică. Dar pentru aceasta ar trebuì ca Austria să se menţie în rolul indicat ei, prin însăşi constituţia sa, în interesul său, al nostru şi al Europei.

Datoria ei este de a fi bariera şi puterea pacificatoare între lumea germanică, slavă şi latină. Indeplinindu şi acest rol, ar reunì în jurul său statele balcanice libere şi independente. Dar acest rol exclude înainte de toate, orice violenţă, orice cucerire (aplauze, aprobări). Austria n'ar puteà îndeplinì cu succes acest rol, în interesul general al Europei şi mai ales în interesul statelor şi popoarelor balcanice, decât dacă — afară de alte condiţiuni pe cari nu le putem discutà aici — ea ar consideră că definitivă constituirea sa teritorială pe care a obţinut-o, eşind din confederaţia germanică, după unitatea Germaniei şi a Italiei. Faţă de noi, aici, hotarele sale juridice sunt: Sava şi Dunărea. La Nordul Savei şi a Dunărei — deşi totuşi aici trăesc milioane de naţiune sârbo-croată — poate să fie amica noastră; pe malul drept al Savei, în Bosnia-Herzegovina, reprezintă pentru noi un pericol constant şi o ameninţare permanentă.

Anexând Bosnia-Herzegovina, alungând Serbia dela marea Adriatică şi împiedecand uniunea noastră cu Muntenegru, Austria impune Serbiei şi naţiunei sârbe, într'un viitor mai apropiat sau mai depărtat, lupta pentru viaţă sau moarte (aprobări puternice, vii aplauze, lung repetate).

* * *

Premiile fundaţiunei Nobel

La 10 Decembre trecut s'au împărţit, în anul acesta pentru a opta oară, premiile fundaţiunei Nobel. Premiul literar a fost decernat profesorului de filozofie Dr. Rudolf Eucken dela universitatea din Jena, premiul păcii membrilor parlamentului Fredrik Bajer din Copenhaga şi Clars P. Arnoldson din Stockholm, premiul chimiei profesorului Gabriel Lippmann dela universitatea din Paris şi premiile de medicină profesorilor Dr. Paul Ehrlich, directorul institutului de terapia experimentala dela Francfurt pe Main şi Mecinicoff, director la institutul Pasteur din Paris.

* * *

Autori români în traducere germană.

In «Universal»-Bibliothek» care apare în editura lui Philipp Reclam s'au publicat (No. 5044) *„Das Liebeslied und andere Erzählungen"* de Mihail Sadoveanu, traducere de D-şoara Eleonore Borcia, cu o prefaţă de Prof. Dr. G. Weigand.

„Die Karpathen", revistă literară care apare la Braşov, publică în numărul dela 1 Ianuarie 1909 o schiţă a lui Alex. Vlahuţă, «Neujahr», tradusă de Victor Barciano.

* * *

Votul obligatoriu în Austria

In Austria s'a introdus în anul trecut votul obligatoriu pentru alegerea parlamentului imperiului. Alegătorul care nu arată motive bine-cuvântate cari îl împedecă de a luà parte la vot, este ameninţat de pedeapsă. Din datele statistice publicate asupra participării la alegerile din urmă, reese, că în acele ţări austriace, în care votul este obligatoriu, proporţiunea alegătorilor veniţi la vot a fost de 93.0%, pe când în ţările celelalte s'a prezintat numai 81.0% dintre alegători. La prima ochire s'ar părea că cifrele acestea pledează în favoarea votului obligatoriu.

Judecată Ungurească

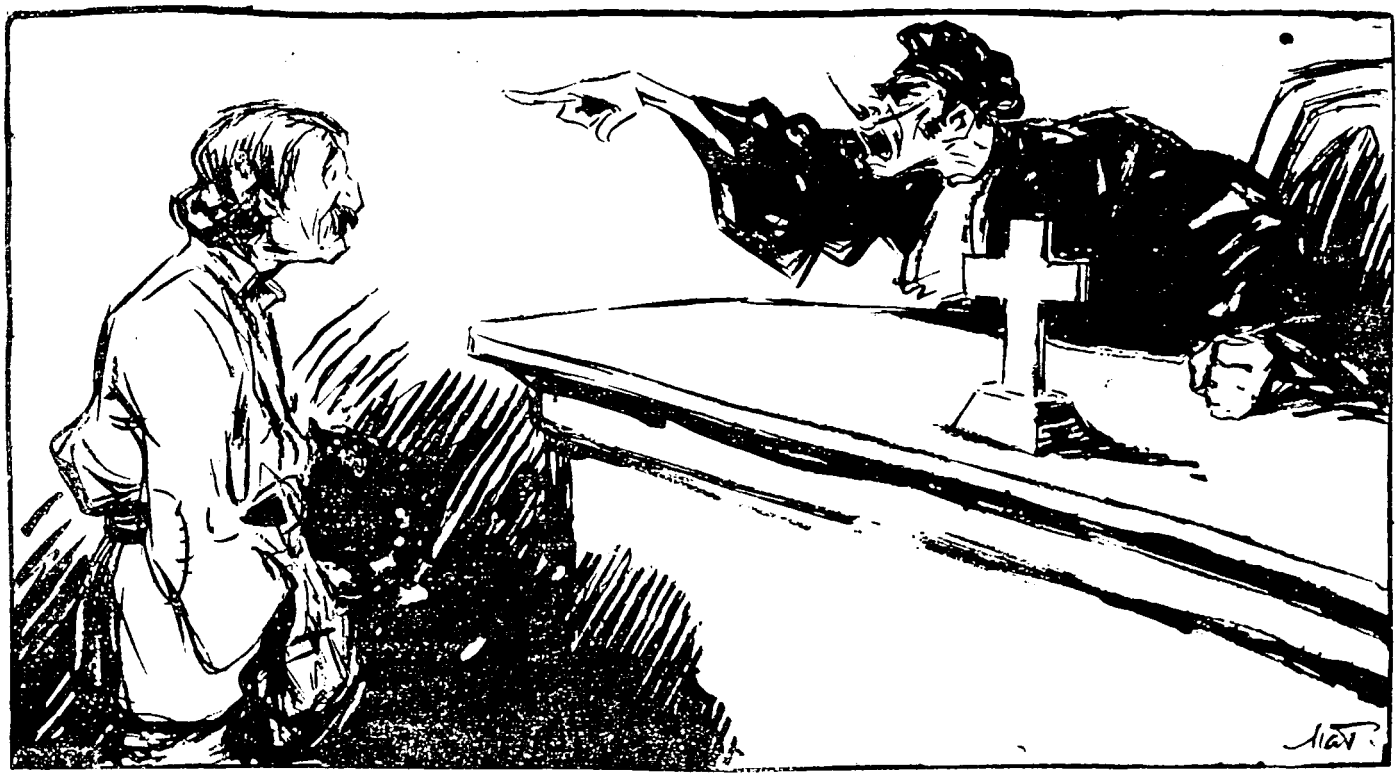

Judecătorul: No! ce eşti D-ta?
Românul: Român!
Judecătorul: No!... no!... Les maystate! Marş la închisoare.

Dacă ţinem însă seamă de faptul, că în ţările cu votul obligatoriu s'au prezintat buletine de vot albe în proporţiunea de 1.2%, pe când în celelalte ţări numărul buletinelor albe n'a trecut de 0.2%, vedem că situaţiunea se schimbă. Alegătorii, ca să se sustragă obligaţiunei de a votă, au dat buletine albe şi e de sigur mai mult decât o simplă întâmplare că în ţările cu votul obligatoriu buletinele albe au fost într'un număr de şase ori mai mare decât în celelalte ţări. Din cele 28.743 buletine albe, cari s'au numărat în Austria, 19.472, prin urmare mai mult decât două treimi, s'au prezintat în ţările cu votul obligatoriu, deşi — ceeace nu trebue să fie trecut cu vederea — e vorba de ţările cele mai mici ale Austriei: Salzburg, Voralberg, Silezia. Apoi nu trebue să uităm, că din 1.566 794 alegători în ţările cu votul obligatoriu, 366.740 locuesc la Viena; şi se înţelege că locuitorii Vienei, mai inteligenţi şi mai versaţi în chestiuni politice, iau parte în număr mai mare la alegeri decât locuitorii oraşelor mici sau rurali, cari au a luptă şi cu greutăţile depărtării dela localul de vot.

Votul obligatăriu este oare de folos? Rezultatele statisticei arată, că obligaţiunea, care s'a garantat grin lege, n'a adus foloase remarcabile. Nu era nevoe de această lege, căci parlamentul s'ar fi ales şi fără existenţa ei.

* * *

Jubileul lui «British Museum» din Londra.

British Museum s'a înfiinţat la 8 Ianuarie 1759, aşă că biblioteca această, cea mai mare din lume, poate serbă jubileul de 150 ani. Infiinţarea Muzeului Britanic se datoreşte unui legat al lui Sir Hans Sloane din anul 1753; acesta cedasă statu'ui preţioasele sale colecţiuni de opere de artă şi manuscrise pentru suma de 500 000 lei, suma care reprezintă numai două cincimi din valoarea lor reală. Colecţiunile lui Sloane fură contopite cu bibliotecile Harleian şi Cattonian formând o bibliotecă nouă. Biblioteca e colosală. Dacă s'ar aşeză lângă olaltă rafturile pe cari le posedă, ele ar formă o lungime de 25 mile engleze, adică 40 kilometri.

Numărul cărţilor tipărite este mai mare de 2 milioane. In fiecare an colecţiunile cresc cu vre-o 50.000 volume. Biblioteca are 60 000 de manuscrise, afară de papirosele greceşti, coptice şi latineşti şi diferite acte şi documente.

* * *

Săpături în Egipt.

Intre zăgazul Nilului şi insula El Hessa s'au găsit nu mai puţin de unsprezece cimitire, a căror cercetare a reclamat mai mult de două luni. Deşi cele găsite n'au fost de mare însemnătate — între altele s'au găsit un cimitir de câini şi un cimitir pentru criminali şi sclavi, — totuşi rezultatele antropologice merită o atenţiune deosebită. Din vremurile cele mai timpurii predinastice până la dinastiile cele mai primitive, districtul întreg avea în toate caracterul egiptean După părerea profesorului Elliot Smith, rasa care locuia în aceste locuri a fost pur egipteană. însă în timpul dinastiilor timpurii şi în imperiul vechiu, se pare că populaţiunea a fost izolată de influenţa egipteană; folosirea uneltelor şi armelor primitive, s'a păstrat aicea mai mult timp decât în Egipt. Oalele făcute cu mâna şi împodobite cu pietricele, cari nu se întâlnesc în Egipt, şi decoraţiunile săpate, caracteristice pentru Nubia, confirmă părerea că populaţiunea a fost mult timp sustrasă cu totul influenţei egiptene şi, precum admite Prof. Elliot Smith în baza cercetărilor anatomice, s'a amestecat cu elemente negroide, pe când în Egipt populaţiunea a rămas aceiaş. In imperiul cel nou influenţa culturei egiptene îşi redobândi rolul de înainte menţinându-se, cu intreruperi foarte mici, până în perioada creştină.

ŞTIINŢE SOCIALE

OPINIA PUBLICĂ

> Nous cherchons notre bonheur hors de nous-mêmes, et dans l'opinion des hommes, que nous connaissons flatteurs, peu sincéres, sans équité, pleins d'envie, de caprices et de preventions. Quelle bizarrerie!
> **La Bruyère**

Plutarc povesteşte că celebrul general atenian *Phocion* văzându-se — la mijlocul unei cuvântări — prea sgomotos aplaudat de către mulţimea în faţa căreia vorbea, — întrebă îngrijorat pe prietenii din jurul său: «Nu cumva mi-a scăpat vre-o prostie?»

Acest fapt ne arată, cât de rea idee avea el despre marea massă a mulţimii.

Cu toate că în fiecare zi auzim vorbindu-se despre opinia publică, totuşi ea nu este uşor de caracterizat.

In adevăr, din ce se compune? Dacă am spune că reprezintă totalitatea părerilor sau opiniilor individuale, nu i-am explică toată însemnătatea, fiindcă mai rămân alte întrebări la care este greu de răspuns. Mai întâiu, câte păreri individuale trebuesc, pentru ca să constitue o opinie publică? Şi apoi, din ce categorii sociale trebuesc să facă parte cei cari le au?

O definiţie mai apropiată de adevăr, ce s'ar puteà da opiniii publice, este: *o credinţă colectivă şi uniformă despre un om sau despre o stare de lucruri.* Felul acestei credinţe atârnă de *calitatea* publicului. Cu cât el este mai superior intelectualiceşte, adică mai cult; cu atât şi opiniile lui vor fi mai adevărate şi mai drepte.

Ceea ce caracterizează mulţimea incultă este nemăsurata ei *credulitate*, care provine din cauza lipsei puterii discernământului. Aşà ne explicăm faptul, că opiniile ei sunt atât de schimbătoare şi contradictorii; aşà ne explicăm, de ce mâine este în stare să ridice în slăvi o persoană, pe care cu o zi mai nainte ar fi fost gata s'o ucidă cu pietre. Şi este firesc să fie astfel; căci credinţele ei nu sunt întemeiate pe nişte convingeri provenite din raţiune, dar pe nişte idei—falşe de cele mai multe ori—ce i le-au vârât în minte, aceia în cari ea s'a încrezut.

Pentru ca această mulţime să aibă o bună opinie despre tine, trebue să nu te simtă că o disprepuieşti şi mai trebue foarte adesea ca, tu să-i promiţi ceea ce de obiceiu nu-i poţi da. Omul superior nu se simte măgulit de aclamaţiile unei asemenea mulţimi, căci ştie că mâine s'ar puteà transformà în haiduelli, dacă el n'ar mai fi în stare să-i satisfacă nici o pretenţie, deseori absurdă, sau dacă din cauza unor triste împrejurări, şi-a pierdut din acele însuşiri—averea, funcţii înalte, ect.—pe care mulţimea erà în stare să le aprepieze. Şi în cazuri de acest fel, se întâmplă ceea ce se observă în comerţ. Cu cât un obiect este de o calitate mai inferioară, cu atât i se dă o înfăţişare mai atrăgătoare, care să ia ochii naivilor şi să-i facă să creadă că este cel mai bun.

Tot astfel şi cu opinia mulţimii. Un muzicant mare, un literat, sau mai cu seamă un om de ştiinţă nu însemnează nimic pentru ea; căci calităţile cari fac valoarea acestora, nu pot fi înţelese de către dânsa. Pe când un om bogat, un înalt demnitar sau un general strălucitor prin uniforma colorată şi sclipitoare o poate intimidà sau entusiasmà până la delir. Trebue ca un om să fie prea mărginit şi prea vanitos pentru ca să ţie socoteală de opinia unei asemenea mulţimi. Omul superior, care nu are cu ea nimic absolut comun, o disprepuieşte sau, în cazul cel mai favorabil, o compătimeşte. Şi acest din urmă sentiment este cel mai potrivit. Cât de multă filozofie conţin vorbele lui Crist: «Iartă-le, Doamne, că nu ştiu ce fac!»

I

O cestiune interesantă şi greu de explicat este felul cum se formează opinia publică. Neapărat că el atârnă de grupul social despre care este vorba. *Gabriel Tarde*, regretatul sociolog, a stabilit o deosebire judicioasă între *mulţime* şi *public*.

Mulţimea se compune de obiceiu din cele mai de jos straturi sociale, prin urmare din cele mai inculte. Legăturile între indivizii cari o compun se stabilesc prin mijlocirea *viului grai*u, de aceia sunt şi mai puţin statornice. Căci pentru ca ele să se stabilească este nevoe ca ei să fie cât se poate mai des împreună, ceea ce materialmente este cu neputinţă.

Opinia mulţimilor se formează în mod cât se poate de superficial; fiindcă, dupe cum am spus mai înainte, ele sunt foarte lesne crezătoare şi încrezătoare. Este destul ca unul din mijlocul ei, ceva mai răsărit, care prin dibăcie şi fraze frumoase a ştiut să-i fure încrederea — să calomnieze pe un om, acuzându-l de fapte infamante, — pentru ca mulţimea să-l creadă *orbeşte* şi să-şi formeze op nia, că acela este un om necinstit sau trădător de neam. Marea revoluţie franceză numără multe victime de acest fel. Ceva mai mult, se poate întâmplà ca tocmai cel care luptă pentru mulţime, să cadă victima devotamentului său. Pentru aceasta este destul ca să jignească unele interese egoiste şi meschine. Cei interesaţi în cauză, abuzând de naivitatea mulţimei, falşifică intenţiunile luptătorului sincer şi devotat, înfăţişându-l ca «duşman al poporului». Dacă acesta este croit din stofa eroilor şi a martirilor, atunci socoteşte mulţimea ca pe un copil inconştient, şi caută să-i facă bine fără voinţa ei; dacă nu, o lasă pradă şarlatanilor, retrăgându-se din luptă, cu sufletul copleşit de amărăciune.

Un alt defect al mulţimii este, că judecă aproape totdeauna numai dupe înfăţişarea externă. Cei cari se îndepărtează prea mult de obiceiurile ei, sunt socotiţi de către ea ca «smintiţi», dacă mai ales sunt lipsiţi de acele însuşiri la care dânsa râmneşte mult, fără să le poată obţine, adică dacă sunt săraci şi n'au măcar vre-o înaltă situaţie socială. Aşà se explică de ce foarte mulţi oameni superiori au fost obiectul de batjocură şi de dispreţ al mulţimilor incapabile să-i înţeleagă. Este foarte caracteristică următoarea anecdotă: Un prieten al lui *Darwin*, întrebând într'o zi pe grădinarul acestuia, ce opinie are despre stăpânul său? — el îi răspunse: N'am ce să zic; e un om bun, cum

se cade; dar îşi cam pierde vremea de pomană, căci stă câte un sfert de ceas cu ochii pironiţi la câte o floare.

Probabil că dacă acest servitor ar fi fost în stare să ştie or să înţeleagă ce se petrecea în mintea genialului naturalist; atunci şi-ar fi format cu totul altă părere.

Cu cât un om este mai înapoiat, cu atât criteriul dupe care judecă pe alţii este mai ordinar. Este destul să vedem consideraţia, respectul pe care mulţimea îl arată faţă de cei cu parale; pe când, proprietarii de idei sunt disprețuiţi şi batjocoriţi.

Opinia mulţimii despre fapte este deseori falşe; căci nu e în stare să le aprofundeze, să le analizeze cu deamănuntul. Ea le primeşte aşă cum i se înfăţişează de către alţii cari, în mod conştient sau inconştient, i le prezintă într'un anumit fel, ce rareori se întâmplă să fie cel adevărat. Iar faţă de persoane este mai totdeauna nedreaptă, din cauză că criteriile dupe cari le judecă sunt puţin raţionale. De ce un ateu este blamat de mulţime? Fiindcă nu împărtăşeşte aceleaşi credinţe pe care ea le-a primit deagata, fără nici un control, ca adevărate. Pe cel din mijlocul ei, care se îmbracă altfel decât ceilalţi, îl socoteşte ca smintit, cu toate că ea n'ar fi în stare să-ţi răspundă de ce este mai bine să te îmbraci aşă şi nu altfel Ce raţiune are moda? — A fost un mare înţelept, cel care a spus că «obiceiul este raţiunea celor proşti».

* * *

Cu mult mai presus de mulţime este *publicul*. El se compune din numărul celor ştiutori de carte, împărţiţi în deosebite categorii, dupe gradul de cultură.

Pe când opiniunea mulţimii se formează prin mijlocirea cuvântului *vorbit*, fie că el se întrebuinţează sub forma de convorbiri sau de discursuri; opinia publicului se formează mai ales prin mijlocirea *graiului scris*. *Presa* este mijlocul cel mai puternic al formării opiniii publicului. Pentru ca omul ştiutor de carte să-şi formeze o convingere despre ceva sau despre cineva, nu este nevoit, cum este cel ce nu ştie să citească, să se ducă la întruniri publice. Ziarul este acela care-i dă aceste informaţii.

Opinia mulţimii nu însemnează nimic sau aproape nimic pe lângă aceea a publicului. Ea se mărgineşte la un număr foarte restrâns de oameni. Pe când aceea a publicului este nemăsurată, căci poate să depăşească hotarele unei sau mai multor ţări.

S'a spus cu drept cuvânt, că *ideia n'are hotar* şi aceasta este cu atât mai adevărat, cu cât există mijlocul — *publicitatea* — prin care ea poate să fie transmisă.

Pe când mulţimea este mai mult sau mai puţin omogenă; publicul, din potrivă, se compune din multe şi felurite categorii sociale. Astfel fiind, este natural ca şi opiniile să varieze întru câtvà dela una la alta.

Opinia celor a căror cultură stă numai în aceea că ştiu să scrie şi să citească, va fi foarte apropiată de a celor cari nu ştiu nici atât; căci mintea lor fiind puţin dezvoltată, ei vor fi tot atât de naivi ca şi simplii agramaţi.—De multe ori semi-culţii sunt cu mult mai periculoşi decât inculţii.—Oamenii şi faptele asupra cărora ei pot să aibă o părere dreaptă, sunt puţin numeroase. Despre valoarea oamenilor de ştiinţă şi însemnătatea faptelor din domeniul ei, dânşii nu pot să aibă nici o părere, fiindcă nu le înţeleg. Şi nici pe acelea politice nu sunt în stare să le judece în mod obiectiv. Criteriul obişnuit al judecăţii lor este *interesul personal*. Şi pentru dânşii este cu atât mai mare un om politic, cu cât le-a satisfăcut mai multe interese; şi cu atât mai însemnat un eveniment, cu cât le-a folosit mai mult.

In ceea ce priveşte artele, pe unele, cum este sculptura şi arhitectura, nu le înţeleg de loc; iar pe celelalte—literatura, muzica, pictura—le înţeleg greşit.

Suprapusă acestei categorii sociale, care este cea mai de jos a publicului, se află clasa mijlocie, burghezimea, care coprinde în mijlocul ei şi pe foarte mulţi din aristocraţimea banului. In ea intră mai multe feluri de grupe. Sunt unii oameni cari fără a fi semi-culţi, totuşi cultura lor este destul de mărginită. Ei nu sunt în stare să-şi formeze o părere prin ei înşişi; de regulă o adoptă pe a celor socotiţi de dânşii ca mai deştepţi, mai pricepuţi. Dintre dânşii se recrutează marele număr de *snobi*, numiţi astfel, fiindcă nu admiră, ceva din propria lor convingere, ci din convingerea altora. Din nenorocire, aceştia sunt cei mai numeroşi.

Tot din această categorie socială fac parte şi mulţi oameni cari, fără a fi savanţi, au însă bunul simţ, îşi cunosc valoarea lor intelectuală şi ştiu până unde să se ridice cu mintea şi în ce trebue or nu să se amestece. O calitate a lor este, că nu cred orbeşte ca inculţii şi semiculţii şi nici nu imitează, cum fac snobii. Deşi ştiu bunăoară, că cutare om este socotit ca celebru erudit sau literat; totuşi ei spun sincer, că nu li se pare aşa sau mărturisesc categoric că nu se simt în stare să-l preţuiască.

Categoria mediocrilor este cea mai numeroasă. O mare parte din ea este formată din puzderia politicianilor al căror crez politic este căpătuiala prin orce mijloc; a mânuitorilor de afaceri mai mult sau mai puţin curate, şi a declasaţilor.

II

Cum se formează opinia în aceste deosebite straturi sociale şi sub ce înrâuriri?

Felul opiniei atârnă în foarte mare parte, de mentalitatea publicului în care se formează. Iar mentalitatea fiecărui membru al lui este determinată de obiceiurile şi credinţele societăţii în care el trăeşte. Prin urmare, criteriul dupe care va judecă pe un om va fi dupe cum el se apropie or se depărtează mai mult de credinţele şi obiceiurile sale.

In clasa mijlocie sunt puţini oameni, cari să judece cu mintea lor; căci, pe de o parte, ei sunt sclavii prejudiţiilor de care este stăpânită societatea în care trăesc; iar pe de alta, se lasă a fi sugestionaţi de persoane cari «dau tonul». Aşă, bunăoară, despre cutare om politic dânşii vor crede cele ce spune agentul electoral, omul cu trecere în mahala sau gazeta partidului din care fac parte. In ceea ce priveşte literatura, ei vor fi de părerea criticei oficiale, pe care o vor împărtăşi,

fără să o poată pătrunde. Lor li se aplică adagiul latin «jurare in verba magistri». Cât despre scrierile literare pe care în adevăr le gustă; calitatea lor este mai prejos de orce critică. Romanele-foiletoane, povestirile populare şi poeziile pe ce le vedem figurând în cărţile de cântece care se vând pe stradă, formează lectura de predilecţie a micii burghezimi care citeşte.

Îmi amintesc, că, atunci când a murit *Eminescu*, un funcţionar din provincie pe care l'am vestit despre aceasta, mi-a răspuns: «Să-i fie de bine». Habar n'avea de cel care a fost cel mai mare poet al nostru şi puţin i-a păsat atât de existenţa, cât şi de moartea lui.

De altfel, mulţi dintre cei cari spun că *Eminescu* a fost mare poet, nu fac aceasta din convingere, dar din snobism.

Dacă am spune că aprecţierile burghezimii în genere sunt totdeauna greşite, — ne-am înşelà. Sunt unele cazuri — din nenorocire, destul de rare — în care ea dovedeşte mult bun simţ. Se observă câte odată cazul ca un om dibaciu sau de rea credinţă să-i fure încrederea, chiar dela început, servindu-se de tertipuri felurite prin care să atragă atenţia asupră-i La început opinia publică, văzându-l că se înfăţişează sub unele aparenţe ale omului de valoare, îl ia în serios şi-i acordă o consideraţie pe care n'o merită.

Cu timpul însă acela începe «să-şi dea arama pe faţă». Treptat treptat se vede că deşi păreà «un om care promite», însă... nu şi-a ţinut promisia. Se constată că acele calităţi sub care dânsul s'a înfăţişat, au fost numai aparente şi că serveau să-i ascundă nişte defecte, care discalifică pe un om. Căci dupe cum un nebun nu-şi poate ascunde mult timp nebunia; tot astfel un om lipsit de caracter nu-şi poate tăinuì mult amoralitatea.

Şi observăm atunci acest fapt înbucurător, că publicul îi retrage încetul cu încetul creditul său, până când în cele din urmă acela nu se mai bucură de *absolut* nici o consideraţie; devine, cu alte cuvinte, un om «clasat». — Şi e amuzant să vezi pe şarlatan cum se frământă, cum se suceşte şi se 'nvârteşte, nutrindu-se de speranţa, că doar va mai reuşì să facă a fi luat în serios. Sforţări zadarnice! căci acela care a murit în asemenea împrejurări, — mort rămâne.

In ceeace priveşte cinstea, străinii au şi proverbe în această privinţă. Astfel Francezul spune: «cine a băut, va mai beà»; — iar Germanul: cine a furat odată; hoţ rămâne.

Din nenorocire, la noi nu se ţine în deajuns seamă de adevărul coprins în aceste înţelepte zicători; iar un păcat de care suferă societatea românească, este prea marea toleranţă faţă de cei necinstiţi. Nu sunt rare cazurile, în care oameni a căror necinste a fost dovedită cu fapte şi acte în regulă, să fie puşi din nou în situaţii în care să-şi deà din nou curs apucăturilor lor necinstite. Neapărat că nimeni nu poate aveà pretenţie ca cel care a fost dovedit hot, să fie exclus definitiv din societate; însă ar fi de dorit, să li se dea ocupaţii de acelea, în care să le fie cu totul imposibil să cadă în recidivă.

In ceea ce priveşte celălalt fel de rea credinţă acolo se pare, că societatea judecă mai drept. Căci când a retras încrederea sa unui om, care s'a dovedit cu totul lipsit de caracter şi fals,— nu i-o mai acordă nici odată.

III

Opinia mulţimilor de pretutindeni se aseamăn în ceea ce priveşte modul superficial în care se formează; căci, în trăsături generale, oamenii inculţi se deosibesc puţin unii de alţii. Nu tot astfel este cu opinia publicului. Aceasta se deosibeşte dela o naţionalitate la alta, dupe gradul de cultură respectiv. Aşa de exemplu, în ceeace priveşte artele frumoase, opiniunile publicului feluritelor naţionalităţi se deosibesc mult.

Deşi morala, în partea ei esenţială, este aceiaş la toate popoarele civilizate; totuşi sunt nuanţe prin care opiniunile popoarelor se deosibesc unele de altule. Astla Englezi, Francezi, Germani şi la alte popoare se pune mare preţ pe o promisie făcută. Cuvântul dat este sfânt. Din nenorocire, la noi nu este aşà. Foarte rar veţi găsì om, care să se ţie de vorbă. Păcătuim prin mult exces de uşurinţă-morală. Aşà se explică de ce faptele necorecte sunt atât de numeroase, fiincă opinia publică este prea ertătoare faţă de cei incorecţi. Sunt unele abateri, care în Anglia stigmatizează pe un om pentru toată viaţa; la noi sunt tolerate. Ba ceva mai mult; vinovaţii bravează şi sfidează. Tot în Anglia o calomnie prin presă se pedepseşte cu despăgubiri chiar de 200 mii lei; pe când la noi, aproape totdeauna calomniatorii sunt achitaţi.

Tot uşurinţei morale i se poate atribuì un fenomen psihologic ciudat, care se observă în societatea românească. Poate că mai uşor decât în alte părţi, la noi se crează legende pe socoteala cuiva şi se cred. Publicul este foarte lesne crezător la ceeace se spune rău despre cineva şi aceasta fiindcă se ştie că la noi răul este mai uşor tolerat, decât în alte părţi. Un fost director al unei instituţii culturale, care a trăit mult în steăinătate, mi-a spus categoric că nu voieşte să mânuiască fondurile acelei instituţii, fiindcă la noi orcine mânueşte bani, este învinuit sau, în cazul cel mai favorabil, bănuit că a furat. Şi aveà toată dreptatea; căci această credinţă este atât de înrădăcinată în sufletul poporului român, în cât o avem formulată şi în zicătoarea: «Nu se poate să umbli cu miere, fără să-ţi lingi deştele».

Explicarea acestei credinţe pesimiste a poporului stă în faptul că, toleranţa fiind foarte mare faţă de faptele incorecte, este greu să se găsească cineva, care să nu le săvârşească. Cei cinstiţi şi cu sufletul curat se confundă cu marea puzderie a celor necinstiţi şi perverşi.

IV.

Mai presus de toate celelalte straturi sociale, se află *aristocraţimea intelectuală*. De oare ce ea se compune din oamenii cei mai inteligenţi şi culţi, este firesc ca opinia ei să nu se formeze în acelaş fel ca în cele lalte. Ea se distinge prin aceea, că e mai puţin sugestionabilă şi caută să deosibească adevărul de minciună. Mulţi dintre cei cari o compun, în special oamenii de ştiinţă, caută să aplice şi în viaţa socială principiul ştiinţific sfânt, că *tot ce afirmi, trebue să probezi*. Prin urmare, afirmările neprobate nu sunt crezute de către

dânșii. Astfel ne explicăm puțina încredere ce au în cele ce spun unele ziare căci știu că cele mai multe dintre spusele lor nu sunt pe deplin controlate or sunt spuse cu anumite intenții.

Opinia cea mai obiectivă este opinia aristocrațimii intelectuale. Insă din nenorocire, nu este totdeauna, destul de luată în seamă. Căci pe lângă cei foarte puțini, cari cred numai ceea ce știu că e adevărat, sunt cei mulți ale căror afirmări sunt hotărâte de patimi și de interese. Așa, de exemplu, la noi mai cu seamă; rar veți găsi om politic care să spună că partidul advers aceluia din care el face parte, are și calități. Chiar dacă vede acest lucru, nu-l spune; căci așa crede că-i dictează interesul de partid.

Cu toate că opinia aristocrațimii intelectuale este cea mai omenește apropiată de adevăr—sau poate tocmai din această cauză,—ea are cei mai puțini părtași. De altfel, faptul este explicabil, dacă avem în vedere că mințile de elită sunt atât de rare.

O notă caracteristică a sa este, că n'are ca partizan, numai pe cei de aceiași naționalitate, dar și pe alții. In acest înțeles ea este, până la un oare care punct, cosmopolită. Lumea ideilor în care trăesc cea mai mare parte dintre membrii aristocrațimii intelectuale aparține tuturor minților alese, indiferent de naționalitate. Patimile, în formarea acestei opiniuni, joacă un rol secundar. De aceea în aprețierea faptelor și a oamenilor, ea se călăuzește de alte considerațiuni și nu de către acelea dictate de sentiment. Un *Pasteur* este tot atât de mare savant pentru Germani, ca și pentru Francezi. După cum și un *Wirchow* este de opotrivă de mare pentru Francezi, ca și pentru Germani. Cu toate că *Napoleon Bonaparte* a pricinuit rele incalculabile Angliei; totuși Englezul *Rosebery* recunoaște, că el a fost un om de geniu.

Cu cât de la aristocrațimea intelectuală ne coborâm mai jos spre celelalte straturi sociale, cu atât deosebirile între opiniile uneia și ale celorlalte devin mai mari. Ele sunt proporționale cu deosebirile de mentalitate și de cultură. Uneori se observă între ele chiar contrast. Gusturile și judecățile uneia nu se potrivesc cu ale celorlalte. Fiecare dintre ele au oratorii săi favoriți, literații și artiștii ei de predilecție.

Se observă foarte des faptul, că un orator care farmecă pe un public compus din aristocrațiumea intelectuală, lasă cu totul nepăsător pe auditorul compus din oameni de rând, și vice-versa.

In literatură deosebirile sunt și mai isbitoare.

Tot astfel și în muzică. Se jucă într'o seară la Teatrul Național o genială operă a lui *Meyerbeer*. In timpul când primadona cânta o arie admirabilă, un mahalagiu, care nu știu cum ajunsese acolo, strigă indignat consoartei și nepoatei sale: «Hai să mergem. N'auziți cum *urlă* aia pe scenă? — Această întâmplare îți dă nota caracteristică a unei întregi categorii sociale, care afară de muzica săltăreață și aceea poreclită «de inimă albastră», nu este în stare să guste alta.

Intr'un spiritual articol de d. *Ernest Blum*[1]), autorul arată că poți să constați deosebitele nuanțe psihologice prin care se deosibesc feluritele categorii ale publicului teatral, dupe felul în care își manifestă emoțiile

«Râsul în sălile de spectacol se deosibește dupe locuri: cei din fotoliurile de orhestră nu râd ca cei din fotoliurile din balcon; nici beignoarele, ca lojile de rangul I; nici a doua galerie, ca cea din urmă.

«Cei din fotoliurile de orhestră râd bucuros de cea ce este fin și câte odată de mult bun simț; în genere, râsul lor nu e sgomotos. Cei din fotoliul de orchestră ca și cei din avant-scenă și loji, mai mult *surâd* de cât râd.

«Fotoliurile din balcon, ocupate mai adesea de către femei, au de asemenea râsul *discret*, dar argintat.

«Galeriile cele mai de sus sunt mai sincere: *ele râd de or și ce*, chiar de lucrurile cele mai grosolane...

«Când o piesă nu provoacă râsul decât în ele; faptul e grav!

«Răposatul *Cantin*, îmi spunea despre o piesă la care colaborasem:

«—Vezi tu, mi-e tare teamă, că piesa ta îru o să facă multe parale: *provoacă prea mult râs colo sus* [la galerie].»

Vorbind în teză generală, atât opinia celor de jos, cât și a celor din clasa de mijloc se formează prin mijlocirea câtorva persoane mai cu vază și mai cu influență. Asemenea «autorități» există și în aristocrațimea intelectuală; dar ele nu sunt crezute orbește pe cuvânt. Opiniile lor sunt discutate și în urmă primite sau respinse. De aceea opinia aristocrațimii intelectuale este cea mai greu de câștigat; căci nu admite nimic în mod *mecanic*. Ea nu judecă cu mintea altuia.

Că este adesea contrast între opiniile ei și ale celorlalte grupuri sociale; faptul se explică prin desvoltarea intelectuală și rafinarea gustului estetic la care treptat, treptat a reușit să se ridice.

Din toate cele ce am spus, reese adevărul limpede ca lumina zilei, că foarte rar—dacă nu chiar de loc—se întâmplă ca asupra unei persoane, unei cestiuni sau unui fapt social să existe o *singură* opinie publică, fiindcă între mentalitatea feluritelor grupe din care se formează un popor sunt deosebiri mai mult sau mai puțin mari, cari fac pe fiecare să privească din punctul său de vedere, ce este deosebit de punctele de vedere ale celorlalte grupuri. De gradul de inteligență, de cultură și de patimi atârnă felul unei opinii publice privitoare la un om sau la o cestiune. Și opinia publică este așa de complexă, elementele psihologice din care se compune un public sunt atât de felurite și disparate, încât se întâmplă foarte adesea, să nu o poți afla care este, cu privire la unele persoane sau cestiuni.

Care este, de exemplu, opinia publică privitoare la *Eminescu* sau la *Alexandri*?

In ceea ce privește ultimele trepte sociale; faptul este ușor de constatat: veți găsi câțiva cari să fi auzit poate despre *Alexandri*; cât despre *Eminescu*, nici nu știu măcar că a existat.

Dacă ne ridicăm până la aristocrațimea intelectuală; acolo vom întâmpina alte greutăți. Vom găsi păreri cari se încrucișează. Unii susțin că *Alexandri* este mai mare poet de cât *Eminescu*; alții, din potrivă. Iar alții, mai cu seamă sufletele înăcrite, vor spune că amândoi nu valorează aproape nimic.

1) *Le rire au Théâtre.* (în «Je sais tout». 1905 No. 5)

Aşa în cât, când vrei să şti opinia unui public privitoare la ceva; nici odată nu vei obţine un rezultat categoric şi definitiv. Plebiscitul nu însemnează nimic, fiindcă sunt mijloace prin care se poate falşifică.

Ceva mai mult. Chiar când o simţi; nu o poţi dovedì aşa fel, încât să convingi şi pe alţii. Căci aici este cestie mai mult de intuiţie psihologică, nu de fapte pipăibile de către or şi cine.

Părerile în asemenea cestiuni trebuesc adoptate numai cu o mare aproximaţie, findcă opinia sau, mai bine zis, opiniile publice iau culoarea mediului şi timpului în care s'au format. Ele sunt ceva foarte variabil şi fluctuant; căci se schimbă dela mediu la mediu şi dintr'o zi într'alta.

V

Segui il tuo corso e lascia dir la gente.
Dante

Intru cât un om trebue să ţie socoteală de opinia sau, mai bine zis, de opiniile publice? Iată o întrebare la care răspunsurile sunt felurite. Dar o cestiune asupra căreia sunt toţi de acord este, că nimeni nu o poate desconsideră în mod absolut. Odată ce trăeşti în societate; sunt anumite regule cărora trebue să te supui, dacă vrei să nu fi exclus din mijlocul ei, or să ţi se facă viaţa imposibilă. Cine, bunăoară, ar aveà curajul să iasă desbrăcat pe stradă sau, când vede trecând un cortegiu funebru, să înceapă a cântà o arie veselă? Prin urmare, cazurile de acest fel, în care omul este constrâns să se conformeze regulelor stabilite de opinia societăţii în mijlocul căreia trăeşte, sunt scoase din discuţie.

Ca să cunoaştem toate motivele ascunse ale ori cărei acţiuni omeneşti, ne este imposibil. De regulă noi vedem manifestările externe şi a judecà pe un om numai după acestea; ar însemnà să ne expunem deseori a fi înşelaţi în aprecierile noastre. Din nenorocire, sunt puţini cari să fie pătrunşi de acest adevăr, destul de elementar. Aşa se explică de ce sunt atâtea opinii greşite.

Afară de scăparea din vedere a faptului acesta, adică a deosebirii care există de cele mai multe ori între *valoarea aparentă* şi *valoarea reală* a unui om; ceea ce mai contribue la falşificarea opiniii despre o persoană, mai ales când ea este superioară, este *invidia*. Căci e un adevăr banal, că superioritatea, de orce fel, nu se iartă. Omul este aşa făcut—excepţiile sunt foarte rare—în cât nu priveşte cu ochi buni, pe cel din aceiaş categorie socială cu dânsul, care începe să se ridice. Cei cari sunt înfumuraţi, adică aceia cari au o idee exagerată despre valoarea lor, socotesc succesul altuia, ca o nedreptate făcută lor, cari stau pe loc. Alţii cari îşi văd inferioritatea faţă de cel ce a început să însemneze ceva, se simt umiliţi. Dar atât unii cât şi ceilalţi fac parte de categoria acelora, cari *înţeleg* superioritatea unui om de valoare; dar *se prefac* că nu o înţeleg, şi tocmai în aceasta stă vinovăţia lor.

Cum procedează ei faţă de cel care a început să se ridice? De obiceiu uzează de unul din cele două mijloace: sau caută să-i micşoreze valoarea şi să i-o reducă la nimic prin critici nedrepte,—sau urzesc în jurul «conspiraţia tăcerii».

Iar dacă cel de talent este un naiv, un om care nu-şi cunoaşte destul de bine pe semenii lui trupeşti şi dacă nu e destul de conştient despre valoarea sa; atunci se descurajează şi se pierde.

Afară de aceşti oameni de rea credinţă, de aceşti invidioşi cari caută să coboare totul la nivelul lor moral; este marea massă a mulţimii neştiutoare şi neînţelegătoare. Opinia ei este aproape în totdeauna artificială şi falşe. Prin ea nu-şi poate face o convingere, căci îi lipseşte pătrunderea şi cultura trebuincioasă. Ea o primeşte deagata dela alţii cari, fie din invidie fie din rea credinţă, i prezintă persoana în cestiune într'o lumină falşe.

Cu cât un om este mai superior, cu atât este mai puţin înţeles. *Stendhal* a turnat acest adevăr, într'o formă admirabilă: «Le grand homme est comme l'aigle; plus il s'élève, moins il est visible, et il est puni de sa grandeur par la solitude de l'âme».

Iar *Schopenhauer*, care a trebuit să aştepte 30 de ani, până când valoarea să-i fie recunoscută, s'a consolat cu ideia, că oamenii cari se disting printr'o superioritate remarcabilă, rar se impun cât timp sunt în viaţă, fiind că nu pot fi pe deplin înţeleşi, decât numai de către mintele cu care se înrudesc.

Şi tot el mai are următoarea părere, paradoxală întru câtva.

S'ar puteà spune că fiecare operă nemuritoare pune la încercare secolul în care a fost produsă: fi-va el în stare să o recunoască?.. Prin urmare, nu oamenii mari sunt aceia cari dau măsura exactă a valorii intelectuale a secolului în care s'au născut. Rarele lor calităţi sunt opera naturii şi desvoltarea lor a depins de împrejurări întâmplătoare. Ceea ce dă această măsură, este primirea ce s'a făcut operelor lor de către contimporani [1]».

E ciudat, că ceea ce serveà drept consolare unor oameni mari—aşà cum a fost *Schopenhauer*—adică credinţa în recunoaşterea valorii lor de către posteritate; consolează întru câtva şi pe oamenii mici, dar cu pretenţii mari şi cu idei exagerate despre dânşii. Ei nu văd, sărmanii, că ceea ce face ca operele lor să fie ignorate sau batjocorite, nu este faptul că n'or fi înţelese—departe de aşa ceva!—dar complecta lor mediocritate. Ferice de dânşii, dacă se pot consolà cu speranţa — iluzorie, — că viitorimea, o să fie mai puţin «ingrată», de cât contimporanii.

Despre felul neinteligent în care mediocritatea îşi formează opinia despre cineva; am citit o istorioară a unui spiritual scriitor al nostru.

Un provincial vine la Bucureşti să stăruiască pentru ca să fie înpământenit. Se întâlneşte cu nişte prieteni ziarişti, la o berărie, şi găseşte de cuviinţă să nu-i trateze nici măcar cu câte o halbă de bere. Aceia, ca să se răsbune, publică la ziar, că provincialul în cestie a înebunit pe neaşteptate în Bucureşti. Bietul om, care nu ştiă nimic despre această festă, când se reîntoarce acasă, vede că servitoarea, cum dă cu ochii de el, începe să fugă speriată; oamenii pe stradă îl ocolesc; iar prietenii pe cari îi întâlneşte la cafenea se dau în lături, îl privesc speriaţi şi nici nu vor să-i răspundă la

1) Schopenhauer, *Écrivains et Style*. Trad. par Dietrich. Paris. 1905 Alcan. pag. 167.

întrebare. Toată pricina era informația dela ziar, pe care ei ca oameni neinteligenți, au primit'o așà cum li s'a dat, fără a căuta să o controleze prin ei înșiși.

Cauza cea mai de căpetenie a opiniilor greșite, este *lipsa de control* cu care se primesc. In aceasta oamenii maturi dar mărginiți, se aseamănă cu copiii.

Un fapt care mai trebuește luat în seamă, este deosebirea între felul cum își formează bărbații și femeile o părere despre cineva. Criteriul dupe care judecă bărbații se întâmplă adesea să fie cel adevărat; criteriul femeilor, aproape niciodată. Dânsele judecă mai mult dupe însușirile *pipăibile*. Pentru ele superioritatea intelectuală contează foarte puțin sau chiar de loc. Fiind cât se poate de elegant îmbrăcat, cunoscând în perfecție codul manierelor elegante, știind să dansezi, având multă îndrăzneală care să meargă chiar până la obrăznicie, și putând să debitezi cu artă micile nimicuri; ai șansă ca să placi celor mai multe femei, cu mult mai mult decât omul distins care are numai bunul simț și mintea bine garnisită.

La o sindrofie în Waimar, se află *Schopenhauer*, tânăr de vre-o 23 ani pe atunci. El ședeà retras în colțul salonului. Iar niște domnișoare, care se aflau la o mică depărtare de izolatul filozof, făceau glume pe socoteala lui. *Goethe*, care erà de față, se duse în mijlocul lor și le spuse; Numai râdeți, căci o să vie un timp, în care acela de colo o să ne întreacă pe toți. — Ne îndoim că a fost crezut.

De felul cum unele femei au știut să prețuiască pe unii oameni superiori, sunt exemple clasice. Cine nu cunoaște suferințele marelui *Socrate*, pricinuite de către *fermecătoarea* lui jumătate, *Xantipa*? Sau amărâta viață casnică, pe care a dus-o *Molière*?

Soția lui *Haydn* aveà atât de mare *considerație* pentru celebrul compozitor, încât cu hârtia pe care el își scrisese unele dintre faimoasele lui compoziții muzicale, se slujeà ca să-și încrețească părul. *Alfred de Vigny* a fost trădat de către Maria Dorval, cu un actor de provincie, Melingue. Iar *George Sand* a părăsit pe *Alfred de Musset*, ca să trăiască cu berbantul doctor italian *Pagello*. — *Balzac* n'a fost iubit dupe cum a meritat. Unele femei — ducesa de Castries, bunăoară — l'au batjocorit; iar altele — cum a fost contesa Hanska pentru care celebrul romancier aveà un adevărat cult — l'au neglijat. Se știe, că a fost lăsat să moară pe brațele unui servitor, care împreună cu nenorocita mamă a literatului, au fost singurile persoane de față la moartea lui.

Femeile care să vadă pe oamenii superiori în adevărata lor lumină, sunt rare; iar acelea care, dupe ce i-au înțeles, să li se jertfească, sunt și mai rare. Astfel fu soția lui *Carlyle*, care a fost o adevărată martiră a bărbatului său și care i-a îndurat toate excentricitățile și brutalitățile, numai și numai fiindcă erà un om de geniu.

Când vedem cât de greu este ca deosebitele straturi sociale să-și facă o părere dreaptă despre cineva, — suntem în drept să ne întrebăm: Intru cât trebuie să ținem socoteală de așa numitele opinii publice?

Răspunsul nu este greu de dat. Când suntem amenințați în existența noastră morală or socială; datori suntem să ne apărăm. Cât timp însă așa ceva nu ne amenință; să ne ridicăm mai presus de ele.

Imi amintesc că un om de stat al nostru, de o exemplară corectitudine, a fost acuzat de hoție. — Cine nu e acuzat de hoție, în țara românească? — O persoană foarte devotată lui, i-a propus să desmintă calomnia. El a refuzat categoric, spunând: Nici nu primesc măcar, ca cinstea mea să fie pusă în discuție

Când sufletul tău e curat și judecata sănătoasă. puțin să-ți pese de părerile altora, care foarte adesea sunt influențate de neghiobie, interes sau răutate. Și dupe cum laudele mulțimii nu trebue să te încânte; nici judecățile ei scâlciate sau calomniile nu trebue să te indigneze.

Atitudinea ta să nu fie aceea a omului cinic și pervers, care bravează și sfidează tot; dar a celui superior, conștient de valoarea lui morală și intelectuală,

Păstrează o nepăsare disprețuitoare față de calomnie; îndoește-te de laudele care ți se aduc și poartă-te așa fel, în cât să nu meriți propriul tău dispreț. Căci nimic nu este mai dureros, de cât disprețul de tine însu-ți.

N. ZAHARIA

LEGITIMITATEA STATISTICEI

1. Necesitatea unui științe statistice se poate judecà din două puncte de vedere: întâiul, acel al contribuțiunei pe care o aduce această știință nouă patrimoniului științific în genere; al doilea, punctul de vedere al vieței practice moderne.

2. Interesul științific al statisticei este foarte important. Statistica, care este un metod precis de observațiune, răspunde cerinței de preciziune pe care au introdus o în știință metodele zise pozitive sau experimentale. In locul speculațiunilor apriorice sau deductive, procedeul științific modern preferă inducțiunea, bazată pe observațiune și experiență. Cele mai strălucitoare construcțiuni logice, nu pot rezistà unei experiențe practice precise, care le-ar contrazice.

Inducțiunea este considerată cu atât mai legitimă, cu cât este extrasă din studiul unui mai mare număr de fapte observate; iar adunarea unei masse de fapte și prelucrarea ei așa încât să formeze materia primă pusă la dispoziționea specialistului, este operațiune statistică.

Astfel statistica, considerată ca metod de investigațiune, ca o ramură a logicei aplicate, servește drept știință ajutătoare la mai toate celelalte științi. In științele matematice, în științele naturale, ca și în științele morale,—ori decâte este nevoe de a grămădi observațiuni numeroase pentru a judecà despre frequența sau importanța unui fapt,— statistica este știința chemată să determine, cu rigoarea unei metode sigure, care este mijlocul de a clasà acele fapte și ce concluziuni mai probabile se pot admite. Ea introduce precisiunea numerilor în locul descrierei prin cuvinte, care lasă totdeauna loc aprecierilor personale. Cu aceasta statistica ajută la evoluțiunea științelor, înleznindu-le trecerea dela interpretațiunea calitativă a fenomenelor spre interpretațiunea cantitativă, stadiul cel mai perfect

la care poate să ajungă, în ştiinţa contemporană, explicaţiunea unui fenomen.

Astronomul Herschel ziceà: «preciziunea numerică este adevărata lege a ştiinţei şi cel mai bun criteriu pentru a judecà adevărul teoriilor».

3. La ştiinţele care studiază aspecte ale naturei bine definite şi uşor observabile, cestiunea de metodă în studiu poate aveà o importanţă mai secundară. Aşa în ştiinţele fizico-naturale. La alte ştiinţe, unde materialul de studiu este complex, instabil, şi adesea rău definit, cestiunea de alegere şi clasificare a materialului capătă însemnătate de primul ordin. Astfel fenomenologia socială se prezintă ca o massă de elemente eterogene şi schimbătoare, supusă în mişcările ei mai mult întâmplărei decât unor legi naturale, şi în care iluziunea autonomiei voinţei umane pare a înlătura orice putinţă de a se stabili norme precise de regularitate şi de prevedere. De aceia şi constituirea ştiinţelor sociale a fost cea mai tardivă. Un asemenea material inform are neapărată nevoe de o metodă riguroasă, eminamente ştiinţifică, menită: să extragă din haosul aparent elementele caracteristice; să destingă pe cele necesare de cele contingente, carî par a fi intreţăsute într'un mod inextricabil; să îmulţească şi să intindă observaţiunile după natura subiectului; să organizeze observaţiunea colectivă când observaţiunea singuratică pare insuficientă şi să reducă evaluările calitative, — supuse aprecierei individuale — la evaluări cantitative,cari se pot mânui cu siguranţă. Introducerea metodei statistice a transformat ştiinţele sociale şi lea dat o bază sigură. Astăzi unele studii sociale sunt atât de mult tributare metodei statistice, încât o mare parte a savanţilor le consideră ca făcând parte din statistică; de exemplu, Demografia.

Statistica, prin calculele sale a stabilit, nu numai că fenomenele vieţei omeneşti fizice sunt supuse unor legi naturale, dar că şi acţiunile omeneşti cele mai conştiente, şi cari par a naşte dintr'un capriţiu al voinţei, ori dintr'o simplă întâmplare, — dacă sunt considerate în toată întinderea lor în spaţiu şi în toată succesiunea lor în timp,—să găsesc supuse unor norme de regularitate care face posibilă prevederea lor, cu aceiaşi preciziune uimitoare, ca la legile matematice sau fizico-himice. Această constatare, că lumea intelectuală şi morală, cu toată dezordinea sa aparentă, poate fi încadrată în legi matematice, a consacrat seriozitatea cercetărilor asupra omului intelectual şi moral şi le-a ridicat la demnitatea de adevărată ştiinţă Agregatul social s'a dovedit a aveà o consciinţă proprie şi legi speciale, care se deosibesc de legile aplicabile indivizilor, şi atunci s'a înlăturat eroarea acelor filozofi cari refuzau de a considera ştiinţa socială ca o disciplină aparte, ci o priveau ca o prelungire, prin deducţie sau amplificare, a biologiei, ori a psihologiei individuale.

4. Metoda statistică a dat noi aspecte problemelor vechi, introducând în desbatere observaţiuni neaşteptate. Astfel străvechea teză a liberului arbitru faţă cu *determinizmul general*, trebue să cerce o nouă explicaţiune, când statistica dovedeşte prin observaţiuni de fapt şi prin calculele matematice, că actele considerate ca esentialmente voluntare la individ, se distribuesc dela sine, când sunt în număr mare, după norme ce par prestabilite şi care se pot prevede.

Problemele economice, penale, antropologice, s'au amplificat graţie aceluiaş metod. Astfel teoria salariilor, a formaţiunei şi variaţiunei preţurilor, a emigraţiunei, a criminalităţii născute şi a celei sociale, au trecut de la sladiul descriptiv şi logic, la stadiul superior al studiilor prin calcul.

Marele istoric englez H. T. Buckle, în opera sa celebră *Istoria civilizaţiunei în Anglia*, spunea despre statistică, că este «o ramură de cunoştinţe care, deşi în copilărie (el scria la 1857) a aruncat mai multă lumină asupra naturei omeneşti, decât toate ştiinţele reunite la o laltă».

2. Pentru viaţa practică modernă, cunoştinţa statisticei este tot atât de necesară. Nevoia de informaţiuni precise s'a propagat în spiritul public. Apoi viaţa modernă este mult mai intensivă ca cea trecută. Evenimentele zilnice, pe toate terenurile de activitate, se perindează cu o iuţeală mult mai mare şi participarea fiecărui cetăţean la viaţa socială îl sileşte să-şi facă o părere imediată asupra evenimentelor ce-l interesează. Formula cea mai precisă, cea mai scurtă şi cea mai isbitoare pentru a caracteriză o situaţiune de fapt, este *cifra*. Din această cauză ziarele, revistele, studiile speciale, conferinţele, dezbaterile parlamentare, produc dovada cu cifre, pentru a convinge pe cititor sau auditor. De multe ori aceleaşi cifre sunt interpretate de doi antagonişti în chip cu totul deosebit. Un orator dovedeşte cu cifrele bugetare că bugetul este echilibrat, un altul dovedeşte, cu aceleaşi cifre, că deficitul ne ameninţă.

Auditorul, care nu se mulţumeşte cu pretextul indolentului că «cifrele se potrivesc la orice combinaţiune şi vroeşte să-şi întemeieze o părere bine documentată, trebue să-şi cunoască ştiinţa care arată ce valoare au cifrele şi cari sunt concluziunile legitime ce se pot stabili pe dânsele.

6. Legiuitorul, omul politic şi administratorul, găsesc în statistică criteriul sigur pentru a judecà despre situaţiunea reală a împrejurărilor în care au să-şi îndeplinească misiunea. Alcătuirea bugetelor se face pe baza statisticei încasărilor şi cheltuelilor din trecut. Repartiţie impozitelor, tractatele de comerţ, fixarea contingentului militar, reformele agrarii, cele monetare, electorale, judiciare, — toate trebuesc precedate de anchete statistice, asupra: repartiţiunei averei; asupra comerţului interior şi exterior; asupra numărului populaţiunei cu aptitudine de a purtà armele; a distribuirei proprietăţii financiare; a relaţiunilor dintre proprietari şi muncitorii agricoli; a circulaţiunei monetare; a participărei la vot a diferitelor categorii sociale; a numărului şi calităţii infracţiunilor penale constatate, urmărite şi pedepsite, etc.

Orice lucrare legislativă sau administrativă trebue să plece dela examinarea serioasă a împrejurărilor reale de fapt, şi rezultatele lucrărei nu se pot verificà decât tot prin examinarea împrejurărilor de fapt ce s'au creat prin schimbarea efectuată. Dar în această materie pasiunile politice şi interesele particulare întunecă spiritul

de imparţialitate, iar imaginaţiunea creatoare a ideologilor, dă curs celor mai extravagante teorii. Criteriul cel mai imparţial, cel mai sigur, este verificarea în fapt, prin mijlocul cifrelor. Acest criteriu ne emancipează de dibuirile şi practicianizmul mărginit al empiricilor, şi ne păzeşte de fantezia rătăcitoare a sistemelor utopice.

Numeroase instituţiuni de prevedere datoresc existenţa lor statisticei. În special societăţile de asigurare îşi fixează primele de asigurare după probabilităţile de riscuri la care sunt expuse, iar calculul acestor riscuri este operaţiune statistică.

7. Cu toate foloasele pe care le aduce, statistica are detractorii ei. Unii contestă însăşi posibilitatea unei ştiinţe statistice. Este inutil a intră într'o asemenea discuţiune, de oarece posibilitatea ştiinţei statistice se dovedeşte prin faptul că ea există şi progresează continuu. Este adevărat însă că amestecul celor necompetenţi în mânuirea cifrelor, şi câte odată chiar exagerările de bună credinţă ale celor cari au pierdut din vederelimitele în care statistica trebue să se închidă, au permis să se facă glume asupra seriozităţii acestei ştiinţe.

Se atribue lui Thiers gluma: «statistica este arta de a preciză ceea ce nu ştii». Labiche, pentru a-şi bate joc de abuzul cu cifrele şi de raporturile himerice pe care unii statisticiani improvizaţi caută să le stabilească cu ajutorul cifrelor, prezintă un personagiu de comedie sare a făcut studii ca să afle câte persoane căsătorite sunt în judeţul lui, calculate pe chilometru patrat? Rezultatul calculului este că sunt 17 şi $^3/_4$ femei, 16 $^1/_2$ bărbaţi pe chilometru patrat; dintr'aceasta personagiul trage cu gravitate concluziunea că, pentru a restabili echilibrul matrimonial în judeţ, e necesar ca un bărbat şi jumătate să se însoare cu două femei şi trei pătrimi.

Satira iubeşte cu orept cuvânt pe statisticiânii improvizaţi. Cifrele sunt, cum se zice, ca arsenicul: medicament s'au otravă, după cum ştii să te foloseşti de dânsul. Dar satira nu poate desconsideră pe savanţii serioşi, nici ştiinţa statistică. Abuzul rămâne totdeauna posibil. Este greu de a împiedecă pe cei nechemaţi, ca să facă statistică fantastică, după cum e greu de a împiedeca pe cei fără de talent, de a încercă să devină artişti şi pe şarlatani de a exercită medicina clandestină. Numai răspândirea cunoştinţelor serioase în public, poate fi leacul adevărat.

Statistica, deşi ştiinţă relativ nouă, a ajuns să-şi perfecţioneze metodele aşă încât cunoştinţa lor pretinde un studiu special. O metodă perfecţionată este ca un instrument perfecţionat: cere cunoştinţe speciale pentru a-l întrebuinţa şi o abilitate mai mare decât instrumentele cele primitive.

STANISLAS CIHOSKI
Profesor la Şcoala superioară de ştiinţe de Stat.

BIBLIOGRAFIE

Calendarul tovărăşiilor săteşti pe anul 1909, Bucureşti.
Luceafărul, Sibiu 1 Ianuarie 1909.
Indrumarea Dec. Iaşi 1908.
Biblioteca Lumen, No. 12, 13. Bucureşti.

PAGINI UITATE

Introducem după exemplul revistelor franceze această nouă rubrică în revista noastră. Scopul reproducerei *paginelor uitate* nu este atâta de a aduce aminte autorilor lor de ideile ce au exprimat odată, cât de a înlesni opiniunei publice mijlocul de a se instruì în diferitele discuţiuni cari sunt la ordinea zilei. *Paginele uitate* vor reveni de două ori pe lună în revistă, şi în deosebire de cum se face în străinătate, ele vor fi luate dintr'un trecut nu tocmai depărtat. La noi se *uită* mai repede ca aiurea.

N. R.

ASUPRA PARTIDELOR ISTORICE LA NOI

B. St. Delavrancea

Şi multe rele bântue partidele noastre din cauza falşei credinţe că noi avem partide istorice. Abia a început istoria noastră contimporană. Suntem la începutul ei. De unde dar partide istorice? A! da! cu metoda istorică liberală, ajungi la concluzia că partidul liberal este un partid istoric.

Dacă Tudor Vladimirescu a fost un neaoş naţional-liberal, dacă Mihai-Viteazul a fost un roşu înflăcărat, dacă Aprodul Purice s'a pus piuă ca să încalice Ştefan-cel-Mare, dintr'un sentiment liberal sadea, atunci firește n'ai ce face: partidul d-lui Sturdza este un partid istoric. Dar ce fel de partide istorice ar fi acelea când şefii lor, toţi, sunt mai în vârstă decât partidele ce conduc? D. Sturdza, chiar d-sa este mai bătrân ca partidul d-sale. S'a născut înainte d'a se naşte partidul liberal! In divanul ad-hoc al Moldovei era copist.

Această megalomonie politică este cauza, în primul rând, a stăruinţei în multe năravuri moştenite. Se confundă apucăturile învechite cu normele conducătoare cari ar izvorî într'adevăr din lungul trecut al unor formaţiuni istorice. La noi n'a trecut destulă vreme ca să se limpezească viaţa grupărilor politice. *Nu din fiinţa partidelor s'a desprins vr'o normă serioasă, ci de aiurea, sau cel puţin din mintea câtorva personalităţi puternice ce s'au ivit în frământările noastre publice.*

(Ziarul *Epoca*, Duminecă 27 Aprilie 1903)
Discurs rostit la Dacia

Al. Marghiloman

Sunt voios însă că s'a adus, în sfârşit, această cestiune în parlament. Eram setos să cunosc şi eu, în fine, *faimoasa teorie a partidelor istorice.*

Dacă este o teorie constituţională a partidelor istorice, ea se analizează de sigur, în expunerea doctrinară pe care ne-a făcut-o d. Take Ionescu:

Partidele au dreptul să vină la putere; întâi, în numele serviciilor lor din trecut; al doilea, în numele făgăduelilor pentru viitor.

Evident că, vorbind de *făgăduieli*, se vorbeşte de program, iar nu de acelea care se şoptesc la urechile celor ademeniţi».

Va să zică, dacă într'o ţară oarecare, un mănunchi de oameni, cari au cugetat, cari au muncit, cari au în simţul şi în mintea lor un stoc de idei, în a căror aplicaţiune, ei văd o mai bună îndrumare a statului; dacă aceşti oameni prin tăria convincţiunii, prin sin-

ceritatea manifestărei, întrunesc un număr de aderenți suficient pentru a inpune atențiuni publice corpul lor de doctrină, acești oameni nu au absolut nici un drept să se rostească, pentru că nu au servicii aduse în trecut?

Tot asemenea, dacă în sânul unui partid, un alt mănunchiu de oameni constatând la timp că partidul lor se abate dela ceeace era norma lui de purtare, dau *un coup de barre* cu speranța că tot vasul va urmà pe calea cea bună; credeți oare că acești oameni, cari fac un lucru cinstit și pentru binele cauzei, nu au dreptul să se rostească din cauza alcătuirei de partid?

Ce devin drepturile rațiunei? Ce devine produsul științei și al muncei?

O turmă și un păstor!

Este inutil să te mai sbați ca să afli, ca să înveți, sau ca să formulezi cevà; ajunge să te înregimentezi! Toată gândirea omenească dintr'o țară trebue să se verse într'un calapod liberal sau într'un calapod conservator!

Și atunci se ofilește orice fel de aspirațiuni, se stinge orice fel de năzuinți spre bine, fiindcă n'ai nevoie să cugeți: este păstorul care conduce! Și D-ta tinerime urmează *să te înscrii* într'un cadru sau în cel alt, după cum este un gol într'o parte sau alta?...

Nu..., Domnii mei, nu este astăzi acesta procesul minței omenești. Partidele din toate țările nu mai pot ține în cadrul strâns al calapodului din trecut.

Uitați-vă în toate țările și veți vedeà cum ele se afirmă. Până și în Anglia, țara clasică a alcătuirei celor două partide, astăzi se numără două partide liberale și probabil mâine, două partide conservatoare.

Concepțiunea unui partid automatic, fără gândire, opus altui partid construit după acelaș calapod, nu poate evident, merge fără legătura cu trecutul! Servicile din trecut, «gloria strămoșească» servesc a acoperì sterpiciunea prezentului.

O asemenea concepție de partide poate convenì unui corp electoral mort sau unui Suveran fără experiență: un automat urmează pe cel alt la putere, indiferent dacă sucesiunea s'a făcut prin bună înțelegere sau luptă.

Dar o asemenea concepțiune nu poate convenì unui corp electoral viu, și sper că conștința corpului nostru electoral merge tot mereu spre deșteptare, nici mai ales unui Suveran: prezident de republică, rege sau împărat, puțin importă, experimentat, care-și cunoaște țara și care voește să aplice prerogativele pe care i-le conferă constituția.

Pentru aceasta, trebue să existe dreptul de alegere, putința de a merge acolo unde sunt forțele vii, cari pot impune țărei un mers înainte pe calea progresului.

Ziarul Epoca din 12 Decembrie 1903
Discurs ținut în Cameră la 9 Dec. 1903

BIBLIOGRAFIE

Albina, revistă populară, va publica cu ocazia zilei de 24 lanuarie un număr excepțional.

Mih. G. Valerian Politica externă a Romăniei București 1908.

Paul Louis Sindicalizmul francez (în Românește de I. Neagu. Biblioteca Rev. Ideei 1908).

LITERATURA

LUMEA ȚINȚARILOR

Eram la bărbier, adică mă găseam în momente pline de emoțiuni.

Când ești în tren și te gândești la accidente, e destul să se sdruncine cât de puțin vagonul și numai decât te prind sudori reci.

In vapor te emoționezi mai repede decât în tren; iar la bărbier o duci numai în emoțiuni.

Se înțelege că nenorocirea care ți se poate întâmplà la bărbier e departe ca cerul de pământ de ceea ce ți se poate întâmplà în tren sau în vapor, căci pe când în vapor sau în tren îți poți perde viața, la bărbier în cel mai rău caz obicinuit este să te alegi cu o ciopărtitură care ți-ar da aerul că te-ai bătut în duel, ori cu vr'un caș tăiat, cu vr'o sgârietură de mașină ori cu vr'o înerutătură la urechi. Cu toate acestea, la bărbier faptul că ți-ai dat capul în mâna altuia, te face să fii mai băgător de seamă și să priveghezi cu mai mult zel la respectarea integrității scumpei tale persoane.

Se vede însă că și între emoțiunile dela bărbier tot este un fel de gradație, sunt unele mai tari și altele mai slabe, sunt, cu un cuvânt și unele momente de calm, de liniște.

In momente de felul acesta, se vede, în muzica plăcută a țicăiturilor de foarfecă, băgăi de seamă că pe oglinda din fața mea a venit și s'a așezat un țințar.

Nu s'a așezat însă deodată.

A venit dinspre ușă repede ca și cum ar fi voit să treacă prin oglindă, dar neputând trece și lovindu-se de sticlă a început să tot încerce să treacă, când mai pe sus, când mai pe jos. Parcă-l văd cu aripile întinse și cu picioarele resfirate apropiindu-se și îndepărtându-se de oglindă, și parcă-i văd și chipul din oglindă întors cu fața încoace tot cu aripile întinse și cu picioarele resfirate întovărășindu-i în mod simetric toate mișcările: sburând într'o parte sau în alta după cum sburà el, îndepărtându-se când se îndepărtà și venindu-i înnainte și aținându-i calea când vreà să se așeze pe oglindă.

Erà nostim de privit la jocul acesta sau mai bine la lupta aceasta a țințarului nostru cu chipul din oglindă. Iți părea că țințarul nostru vreà să treacă dincolo și un alt țințar veneà și îl opreà. Și îți plăceà să privești cu câtă abilitate, cu ce artă țințarul de dincolo se opuneà țințarului nostru. In totdeauna când îi eșeà înainte, îi veneà cu capul în dreptul capului, cu corpul în dreptul corpului, picior în dreptul piciorului, fără să greșească un picior mai încolo sau mai încoace, și doar aveà destule picioare.

In sfârșit după multă luptă și după multe încercări s'a așezat ceva mai sus de mijlocul oglinzii. Celalt, se 'nțelege s'a așezat dincolo în dreptul lui.

S'a așezat, a stat așà liniștit într'un loc, apoi s'a schimbat în alt loc, și în altul și în altul până când nu s'a mai schimbat.

Ași fi voit să văd la ce capăt o să ajungă, dar în

programul trebilor mele nefiind trecut acest articol, m'am adresat tânărului bărbier care-şi exercită arta la capul meu. Acesta fiind om de inimă şi-a luat cu multă plăcere frumoasa misiune de a observă şi a-mi prezintă o dare de seamă amănunţită despre mişcările ţinţarului nostru.

* * *

A treiazi viu la bărbier.

— A, nu ştiţi una, mă întâmpină tânărul bărbier.

— Ce?

— Ţinţarul D-tră pân'acum a fost acì.

— Da?

— Zău aşa. Doar numai acuma a eşit pe uşă. Câteva minute dacă aţi fi venit mai curând îl găseaţi.

— A mai stat mult pe oglindă?

— A! Ce stat! Să vedeţi. După ce aţi plecat D-tră atunci, a mai fost un singur domn, un singur client, apoi timp de vr'un ceas n'a mai venit nimeni.

Eu, cum eram singur mă gândesc să mă duc mai aproape de oglindă să mă uit la ţânţar. Cocoana domnului însă fusese la teatru şi adusese binoclul aci. Ca să mă uit mai mai bine însă şi să nu-l sperii dându-mă prea aproape, hait să mă uit cu binoclul. Ei bine n'o să mă credeţi, dar mă jur pe ce am mai scump că nu vă mint.

— Ei?

— Mă rog, m'am aşezat pe scaunul de colo, şi se vedeà cu binoclul aşa de bine parcă aş fi fost lângă el. Şi se vedeà chiar ceva mai mare. Se vedeà şi ţinţarul şi chipul lui din oglindă. Ei, bine, să mă bată D-zeu dacă mi-aş fi închipuit vr'odată! Ştiţi ce făceà? Intorceà capul şi se uità ca un om! Uite s'aplecà aşà în jos şi se uità în oglindă, s'apoi întorceà capul şi se uità încoace prin prăvălie, se vede că el vedeà că acolo în oglindă e o casă, o cameră, şi se uità încoace pe semne, să vadă dacă în camera asta e tot ca şi în cea din oglindă. Ş'apoi s'aplecà, adică aplecà din când în când capul şi se uità încolo parcă vreà să vază mai adânc în oglindă în partea ceea, pe urmă se uità şi partea cealaltă şi după ce se uità mai mult în oglindă numai ce îl vedeai că întorceà capul şi se uità şi în casă.

— Foarte curios.

— A! Ce curios! Să vezi. După ce a stat aşà o bucată şi s'a săturat de uitat şi observat, numai ce îl văd că sboară şi începe a umblà aşà pe lângă marginea oglinzii, apoi se duce pe după oglindă, umblă aşà pare că ar căutà ceva, apoi venì iar înapoi şi iar se duce după oglindă şi tot aşà mai de multe ori. Se vede că lui i se părea că oglinda e un fel de fereastră ori de uşă prin care se poate trece dincolo în cealaltă cameră?

— De, mai ştii.

— Ba, zău, că după ce a tot umblat aşà pe la oglinda asta, pe urmă s'a dus la cea de colo, apoi la cealaltă şi pe urmă la asta. Şi la fie-care tot aşà făceà, se uita în ele, se aplecà încoace şi în colo, sburà şi le căutà pe dincolo pe la spate. Ba, ceva mai mult. Când intrà cineva în prăvălie numai ce îl vedeai că întoarce capul spre uşă, şi apoi se uità să-l vază dacă e şi în oglindă. Pe urmă se ducea şi se uità să veză dacă e şi în oglinzile celelalte. Zău, ce făceà ţânţarul ăsta erà ceva de necrezut! Imi pare rău că s'a dus. Nu ştiu cum aş face să mai vină vre unul.

* * *

E seară.

Sunt în biuroul de lucru, acasă. Privesc la volumele de Enciclopedie.

Bărbierul cu raportul lui despre ţânţar m'a pus pe gânduri. Aş vreà să citesc ceva mai pe larg despre ţânţari, despre inteligenţa, despre obiceiurile lor.

* * *

Acuma sunt în biblioteca Imperială...

Uite ce mai de cărţi despre ţinţari!! Ce scrie colea? *Der Mukenphilosophiewelteinfall*? Adică Concepţia! lumei în filosofiă ţinţarilor?... Şi ce mai de volume! Cine să le citească toate astea?! Până unde au ajuns Nemţii!! Dacă numai despre ţinţari au aşà lucrări ce trebue să fie despre filozofia oamenilor! Cum aş puteà aflà însă mai în scurt ceva despre ţinţari?

Văd acì un neamţ cu figura cam ascuţită, cu un bot ţuguet, care cam seamănă a bot de ţânţar, hai să-l întreb.

— Mă rog, d-le, mă interesez de ţinţari..,

— Da, mă rog, avem o mulţime de scrieri.

— Da, ştiu că aveţi, dar aşi voì ceva mai pe scurt. Volumele astea: Der Mukenphilosophie...

— Ei, da; asta e prea mare, pentru că asta e un cuirasat...

— Cum cuirasat?!

— Se înţelege.

— Cuirasat în filozofie?

— Da, vezi bine. Ce n'ai auzit până acum?!

— Nu.

— De unde sunteţi d-stră?!

— Eu, din... România, dar nu pricep?...

— Cum să nu pricepi! Uite colea scris:

Dampfschiffahrtmükenphilosophiegenossenschaftwelteinfallgeschichte...

— Aşa, da. Mă miram eu, o scriere aşà de mare să nu fie şi ceva *gesellschaft* sau *genossenschaft* şi ceva *geschichte*. Vreà să zică s'a scris mult despre ţinţari?

— Da, foarte mult. Ce voiţi mă rog, Ştiţi că ţinţarii admit existenţa a două lumi?

— Da?

— Da. Una este lumea reală şi alta lumea virtuală. Şi aceste două lumi sunt contigue şi simile. Tot ce este acì în lumea asta, este şi în cealaltă. De pildă cum eu stau acuma şi vorbesc aci cu d-ta, aşà este un altul ca mine virtual care în lumea virtuală vorbeşte cu un d-ta virtual. Ba încă sunt unii filozofi, adică filozofi ţinţari, care pretind — şi poate cu drept cuvânt—că lumea virtuală nu e unică, ci polivirtuală. De pildă dacă într'o cameră avem mai multe oglinzi, atunci camera aceea se vede în toate oglinzile, nu numai intr'una, adică fie-care oglindă arată câte o lume. Şi oglinzile servesc de graniţe între real şi virtual. Nimeni din lumea reală nu poate trece în lumea virtuală, nici din cea virtuală în cea reală.

Inţelegi că precum sunt mai multe lumi virtuale tot

așà sunt mai multe lucruri și ființe virtuale. De pildă eu sunt real aci, dar virtual ca mine cine știe câți sunt! Masa aceasta e reală acì, dar virtuale sunt cine știe câte, căci uite una se vede în oglinda asta, alta în cea de colo, alta în cealaltă și cine știe câte s'ar mai vedeà dacă ar mai fi oglinzi!

Și tot ce este virtual se opune celui real. De pildă uite, dacă eu întind mâna spre oglindă, atunci virtualul meu de acolo întinde și el mâna spre mâna mea, dar dacă eu nu mă mișc, atunci virtualul nu face singur nici cea mai mică mișcare. Când mă mișc însă eu, atunci virtualul face întocmai dar absolut întocmai mișcarea mea. Și când realul vreà să treacă în lumea virtuală atunci virtualul îi ese înainte și i se opune. Dau cu degetul în oglindă, virtualul întinde degetul drept la degetul meu și îl oprește, dacă dau cu capul, dă și el cu capul. Iau un scaun și voi să-l dau dincolo. Virtualul meu ia și el virtualul scaunului și-l opune la scaunul meu.

Apoi durata lumei virtuale e întocmai cât durata celei reale. De pildă sticla dela lampa virtuală de colo va durà cât va durà sticla reală de acì, și virtualul meu va durà ori va trăì cât voi trăì eu.

Acest lucru e pe cale de a pune capăt unor controverse foarte însemnate.

Se întreabă de pildă, din atâtea lumi, cum se poate ca numai asta a noastră să fie reală și toate celelalte să fie virtuale?

S'a găsit o soluție. S'a zis că pentru fiecare, lumea reală e aceea în care se găsește el. De pildă pentru mine lumea reală e aceasta în care mă găsesc eu iar pentru virtualul meu, lumea reală e aceea în care se găsește el. Astfel fiecare suntem reali și virtuali reciproci.

S'a adus în adevăr acì obiecțiuni serioase. S'a zis:

Reală trebue să fie numai lumea de acì, căci dacă se strică sticla de lampă de acì atunci se strica și cea de dincolo, cea virtuală. Dacă lumea de dincolo ar fi și ea reală atunci sticla de lampă de dincolo n'ar trebuì să se strice odată cu cea de acì, și hârtia de colo n'ar trebuì să se rupă odată cu cea de acì și lumânarea de colo n'ar trebuì să se stingă odată cu cea de aci. Eaca ar fi acolo lume reală, când sting eu lumânarea acì, atunci dincolo ar trebuì să rămână lumânarea aprinsă.

Dar știi ce s'a răspuns?

S'a zis: Dar, de unde știi care lumânare s'a stins întâiu? Tu zici că lumânarea ta de acì s'a stins întâiu, dar de ce nu s'ar puteà admite că cea de dincolo s'a stins întâiu și apoi asta de dincoace? Ori de ce nu am admite că s'au stins amândouă odată.

In sfârșit, cum vezi, nu se știe care din lumele acestea e reală și care virtuală. In acest caz se pune întrebarea: Pentru ce numai unele să fie reale și altele virtuale? Pentru ce n'ar fi toate reale sau pentru ce n'ar fi virtuale toate? Poate real e numai singur Dumnezeu sau realitatea e numai în Dumnezeu iară noi suntem numai niște chipuri, niște umbre . . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

— Toc, toc, toc!

— Bate cineva la ușă. Intră.

— Mă rog a venit un domn și întreabă dacă v'ați sculat că ar vreà să vă vorbească,

— A! A fost în somn?! In vis?! Mă miram eu: Filozofie cuirasată!....

M'am primblat prin lumea țânțarilor.

TH. D. SPERANTIA.

DOUĂ SCRISORI

„Scumpul meu Marcel,

Tot mai plâng moartea sărmanului meu bărbat și o voi mai p'ânge poate multă vreme. Te iubesc însă cu aceiași dragoste ca până acum. Ți-o jur.

Cu toate astea trebue să'mi iau rămas bun dela tine. Te'ai îndepărtat ca să nu'mi turburi jalea și'ți mulțumesc pentru aceasta. Plecarea ta îmi ușurează despărțirea, căci prin viu grai n'aș fi putut-o face.

Înțelege—mă bine. Iți scriu pe scurt. Mâna îmi tremură. Nu știu de mă voi puteà exprimà bine. Caută însă de mă înțelege.

Acum când sunt văduvă, liberă, când aș puteà fi a ta cu totul, ar trebuì să ne căsătorim. Și apoi?..

Am stricà *ceva* ceva care a fost cât se poate de frumos. Vinovați fiind, eram fericiți. Fără nici o vină, vom fi doi soți, cum sunt atâția pe lume. Iubirea noastră a fost atât de mare, în cât nu puteà trăì de cât vinovată. Altfel, această iubire se va tocì la viața pururea împreună.

Apoi, câte primejdi! Vei începe să te îndoiești de credința mea, pentru că știi de necredința mea față de celalt bărbat. Căci, îți vei amintì cu câtă prevedere căutam să-mi ascund păcatul și cât îl giugiuleam ca să nu prindă de veste că-l înșel.

Deci, toate desmerdările mele, te vor face să mă bănuești. Ba s'ar puteà întâmplà cevà și mai rău. Vei sfârși prin a fi gelos de el chiar, scumpul meu Marcel.

Grozav! Nu te împotrivì. Bărbatul n'are nici o însemnătate pentru femee și pentru amant, cât timp trăește. Mort, însemnează cevà pentru amândoi.

Așa dar, rămâi cu bine, dragul meu Marcel. Să ne despărțim. Să ne iubim în amintirea trecutului. Ca să nu distrugem această iubire, trebue să ne despărțim.

E neapărată nevoe.

RENATA»

Aceiași către Lucio.

Scumpul meu Lucio,

«Plâng și acum moartea bărbatului meu și o voi mai plânge poate multă vreme. Dar te iubesc astăzi ca și pe vremea când el erà în viață. Ți-o jur. De aceia îți scriu.

Nu te-am mai văzut. Ai voit să-mi respecți durerea, ai simțit nevoia de a te depărtà de mine, pentru a nu îmi turburà ceasurile de jale.

Ai făcut foarte bine. Ai fost delicat ca întotdea-

una. Dumneata ştii atât de bine să înnobilezi ceia ce iubeşti!

Mă simt curată în faţa D-tale, şi sunt chiar. Aceasta e răsplata jertfei pe care o făceam, ferindu-ne de a făptui dulcele păcat.

Dar acum?

Acela care ne despărţea nu mai e. Bunătatea lui nemărginită care m-a legat atâţia ani de el, e acum o amintire pe care o voi păstrà cu sfinţenie în inima mea; iar siguranţa că mi-am făcut datoria până la capăt, îmi dă dreptul, să-mi grăbesc fericirea.

Iţi spun şi acum, ca în atâtea dăţi: să ne iubim.

Acum însă, acest cuvânt are o insemnătate mai concretă, omenească. Da, acest cuvânt înseamnă acum: sunt a ta.

Ne vom căsători, Lucio. Dacă m'ai fi cunoscut ca fecioară, visul, străduinţa, dorul tău cel mai înfocat ar fi fost să mă iei de nevastă. Aşa mi-ai spus.

Din nefericire nu mai sunt fecioară şi nu voi puteà păşi în faţa altarului cu flori de lămâiţă în păr. Iţi voi dà însă, ceia ce nici o fecioară n'a putut dà logodnicului ei: siguranţa credinţei mele. Am fost credincioasă bărbatului şi ţi-am fost credincioasă şi ţie.

RENATA

După câte va săptămâni.

Dialog între Lucio şi Marcel.

Marcel. Şi zi, te însori cu văduva. Felicitările mele.

Lucio. Şi tu o să-mi fi martor.

Marcel. Eu? De unde până unde?

Lucio Imi eşti prieten şi eşti şi prietenul Renatei.

Marcel. N'am fost nici odată prietenul doamnei Renata. Am fost prietenul bărbatului ei, dumnezeu să-l ierte. Şi ca să fiu sincer, tocmai de aceia nu 'mi place căsătoria asta.

Lucio. Dar eu deabia l-am cunoscut. Ce 'mi pasă mie! De ce m'aşi teme?

Marcel. De nimic, ştiu. Dar mie, care-l am încă înaintea ochilor, mi se pare căsătoria asta, nu tocmai la locul ei.

Lucio. Vei înţelege însă că ea se simte curată în faţa mea. Şi-a făcut datoria până la sfârşit şi asta-i dă dreptul să'şi grăbească fericirea.

Marcel. Vă urez, atât ţie, cât şi ei, fericire deplină. Dar băgaţi de seamă.

Lucio. Renata mă iubeşte şi eu o ador. Asta e hotărât.

Marcel. Da, dar ori cum, femeea pe care o iei, e văduvă.

Lucio. Imi dă ceia ce nici o fecioară nu e în stare să dea.

Marcel. Anume?

Lucio. Credinţa, credinţa desăvârşită.

Marcel. De ce?

Lucio. Pentru că a mai fost credincioasă unui bărbat.

Marcel. A, da, uitasem.

Lucio. Eu, nu.

Marcel. Ce e mai rău, e că bărbatul e mort.

Lucio. Ce însemnează asta?

Marcel. Uite vezi, bărbatul n'are nici o însemnătate cât timp trăeşte.

Lucio. Mulţumesc. Asta e o mângâere pentru mine care stau să mă însor.

Marcel. Un soţ mort însă, e altceva. Un soţ mort e *cineva.*

Lucio. Nu l-a iubit nici odată.

Marcel. Parcă spuneai că i-a fost credincioasă.

Lucio. Nu din dragoste, ci din onestitate.

Marcel. Aşà da, ai dreptate.

Lucio. Atunci, îmi eşti martor.

Marcel. Nu pot.

Lucio. Eşti nepoliticos.

Marcel. Crede-mă că doamna Renata nu ţi-ar fi de fel mulţumitoare pentru o ast-fel de alegere. De când i-a murit bărbatul, nu am mai călcat pe acolo. Uite, vezi, eu sunt foarte simţitor, nu mă lasă inima să mă mai duc

Lucio. Ai acum cel mai bun prilej ca să te apropii iar de ea. Nu fi atât de îndărătnic.

Marcel. Am fost bun prieten cu bărbatu-său şi sunt sigur că nu i-ar face plăcere să mă vadă la ceremonia cununiei.

Lucio. Dacă e vorba p'aşà, iacă, să 'ţi spun adevărul. Tocmai ea m'a rugat să te iau de martor.

Marcel. Pe cinstea ta?

Lucio. Pe cinstea mea.

Marcel. Dacă te-a rugat ea...

Lucio. Primeşti?

Marcel. Haide, fie... Primesc.

ROBERTO BRACCO

(traducere de Lia Hârsu)

NOTE ŞI DISCUŢIUNI

DELEGAŢII MINISTERULUI DE INSTRUCŢIE LA EXAMENUL DE CAPACITATE DELA ŞCOALELE NORMALE

In conformitate cu legea şi regulamentul şcoalelor normale, absolvenţii acestor şcoale depun la finele ultimului an de curs un examen de capacitate, care constă din probe scrise, orale şi din lecţiuni de practică pedagogică. Ultimele două probe se fac în faţa unei comisiuni compuse din ***trei delegaţi ai Ministerului*** şi din doi profesori ai şcoalei normale respective: profesorul de pedagogie şi profesorul de limba română, plus maestrul de desemn.

In acest articol ne vom ocupà de competinţa delegaţilor Ministerului, de felul cum ei apreciază probele de practică pedagogică care sunt cele mai importante şi din care se constată destoinicia şi aptitudinile pedagogice ale viitorilor învăţători. Vom arătà contraziceri între vederile delegaţilor din diferiţi ani, între vederile delegaţilor din acelaş an şi chiar la aceiaşi şcoală şi între unele păreri emise, puse faţă 'n faţă cu adevărul; pentru ca din aceste constatări, să se tragă concluzia cuvenită cu privire la compunerea viitoarelor comisiuni.

* * *

Unul dintre principiile didactice fundamentale este ca învăţământul să fie intuitiv. Acest principiu se aplică fără deosebire la orice obiect de învăţământ, în

şcoala primară şi deci şi în şcoalele de aplicaţie, pepinierile în cari viitorii învăţători fac practică pedagogică.

Ei bine, cu privire la aprecierea acestui principiu, avem să semnalăm contraziceri bătătoare la ochi. Intr'un an delegaţii unei comisiuni au găsit candidaţilor dela o şcoală normală o mare greşeală, învinuindu-i că fac abuz de intuiţie. Intr'alt an alţi delegaţi, la aceiaş şcoală normală au constatat că principiul intuiţiunii nu este îndeajuns aplicat. Care din aceşti d-ni delegaţi au dreptate? Credem că nimeni nu-şi va închipuì că acelaş profesor de pedagogie ar recomandà într'un an elevilor normalişti ca să aplice principiu intuiţiunii până la abuz, pentru ca în anul următor să-l neglijeze cu totul; iar în al treilea an să-l recomande şcolarilor săi aşà fel, încât să i-se aducă felicitări de membrii altor comisiuni.

Dar s'au văzut contraziceri şi mai isbitoare chiar între delegaţii din acelaş an. Un delegat laudă şi felicită călduros pe profesorul respectiv pentru succesul obţinut de candidaţi la problemele de practică pedagogică, pe când altul din aceiaşi comisiune făceà critici ridicule.

* * *

Să trecem la alt soi de contraziceri: Anul trecut un delegat, profesor cu pretenţii şi candidat la directoratul unui seminar pedagogic, criticà pe candidaţi, că înainte de rezolvirea problemelor de Aritmetică întreabă pe şcolari regula operaţiunilor ce vor întâmpinà în rezolvirea problemei, caci d-sa găsià că e greşită părerea care consideră problemele ca aplicări ale regulelor învăţate în alte lecţii anterioare.

Cine nu ştie că după ce s'a predat un subiect din Aritmetică (o regulă) se fac cât mai multe probleme asupra acelui subiect, considerându-l mai întâi individual şi apoi în legătură cu altele predate (în probleme compuse). Este evident deci că aceste probleme nu sunt decât aplicări ale subiectelor (regulelor) predate.

Pe de altă parte e necesar din punct de vedere psihologic, ca înainte de rezolvirea unei probleme să scoatem pe planul întâi al conştiinţii şcolarilor, cunoştinţele de cari au nevoe la rezolvirea ei, cunoştinţi pe cari şcolarii şi le-au asimilat în cele câteva lecţiuni consecutive, în cari s'a făcut predarea lor—inductiv—prin abstracţiune, la regulă. După ce regulele au fost bine pătrunse de şcolari, toate problemele ce urmeaza nu sunt şi nu pot fi, decât aplicări.

Aşà dar problemele sunt aplicări ale regulelor învăţate, iar din această consideraţiune urmează forţat necesitatea psihologică de a provocà pe şcolari să-şi amintească prealabil regula respectivă, iar nu pe dos, cum s'a susţinut într'un raport al unor delegaţi dela o şcoală normală din Ţară.

* * *

Alte obiecţiuni ale aceleiaşi comisiuni: S'a imputat candidaţilor la examenul de capacitate că prea se ţin morţiş de planurile lecţiunilor.

Este un fapt constatat, că o lucrare practică are cu mult mai mare succes, atunci când autorul a premeditat asupra drumului pe care va urmà în făptuirea lucrării sale, stabilindu-şi mai dinainte calea cea mai practică de urmat în ajungerea scopului. Pe baza acestei consideraţiuni normaliştii din ultimul an de şcoală, sunt obligaţi ca la toate lecţiunile ce ţin în cursul anului de ucenicie şi chiar după absolvirea şcoalei (în primii 3 ani de învăţătorat) să-şi întocmească planuri desvoltate la început şi apoi mai simplificate (schiţe) prin care să-şi fixeze mai dinainte procedarea la diferitele lecţiuni ce au de făcut în şcoală.

La examenul de capacitate normalistul este obligat (potrivit Regulamentului) ca în cele 2 ore înainte de ţinerea lecţiunii practice, să-şi desvolte în scris planul lecţiunii sale. In acest timp dânsul este supraveghiat de un delegat, ca nu cumva să se servească de planuri străine, cì să şi-l întocmească singur.

Candidatul supravegheat, care se află lângă pragul carierii sale, îşi pune fără îndoială toate silinţele să găsească procedarea cea mai raţională; iar în acest timp de 2 ore, el s'a gândit şi s'a răsgândit, aşternându-şi pe hârtie calea cea mai bună, pe care a găsit-o. Trece apoi în clasă la lucru şi iată-l pe candidat foarte consecvent cu sine, ţinându-şi lecţiunea conform planului ce şi-a stabilit. Cum ar puteà el să inventeze în câteva secunde altă procedare când aceia din plan este produsul judecat şi chibzuit al unei munci de 2 ore? Forţat deci el trebuie să-şi execute planul întocmai cum l-a conceput, uneori cu mici digresiuni pe alocurea, fiind provocat, fie de şcolari, fie de împrejurări neprevăzute de dânsul. Din faptul că sunt consecvenţi cu ei absolvenţii, delegaţii unei comisiuni dela o şcoală normală au găsit nimerit să facă un cap de acuzare unui profesor de pedagogie! în raportul ce l-au trimes ministerului odată cu lucrările examenului. Lucru nu se explică decât că delegaţii sau nu şi-au dat seama de cele ce au scris, căci s'au lăsat a fi influenţaţi politiceşte [1]).

In vederea acestor contraziceri regretabile' cari sunt provocate din lipsa de cunoştinţi pedagogice în ale şcoalei primare a unora din delegaţi credem că suntem în asentimentul tuturor ce cunosc aceste neajunsuri când cerem Ministerului să aibă o deosebită atenţiune asupra numirii delegaţilor la examenul de capacitate, alegându-i dintre acei profesori cari îşi dau seama de rostul şcoalei primare şi al învăţătorului şi cari cunosc Metodologia învăţământului primar.

Pregătirea insuficientă ce se constată la unii din delegaţi rezervă adesea multe surprize. In adevăr s'au văzut candidaţi slabi în cursul anului, cari totuşi datorită unei aprecieri greşite a delegaţilor au fost clasificaţi înaintea altor şcolari distinşi, cari conştienţi de valoarea şi aptitudinile lor, au pierdut încrederea în aceia cari sunt chemaţi să-i aprecieze după merit în viitor.

Este dar în interesul şcoalei ca, comisiunile pentru examinarea absolvenţilor şcoalelor normale să fie compuse din oameni cunoscători ai pedagogiei şi didacticei învăţământului primar indiferent de ce culoare politică au

GR. PATRICIU
Fost inspector general al învăţământului primar.

1) Trebue ştiut că profesorul în chestie e un profesor conservator iar delegaţii erau liberali.